

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2008 жылғы 1-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі	5
1. Кіріспе.....	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары.....	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	10
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	10
2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар	12
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	12
3. Инфляция факторлары.....	14
3.1. Жиынтық сұраныс	14
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	14
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	16
3.1.3. Сыртқы сектор	17
3.2. Өндіріс	22
3.3. Еңбек нарығы	23
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	23
3.3.2. Жалақы және өнімділік.....	24
4. Ақша агрегаттары.....	27
4.1. Ақша агрегаттары	27
4.1.1. Ақша базасы.....	27
4.1.2. Ақша массасы.....	28
4.2. Қаржы нарығы	30
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері	30
4.2.2. Экономикаға кредиттер.....	33
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	35
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	37
5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер	37
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	40
5.3. Ашық нарықтағы операциялар.....	40
5.4. Тұрақты механизмдер	42
6. Инфляция болжамы.....	44
6.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамын бағалау.....	44
6.2. 2008 жылғы инфляция болжамы	44
6.2.1. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы.....	46
6.2.2. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы.....	46

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Қазақстан Республикасындағы **инфляция** Астана және Алматы қалаларындағы, барлық облыс орталықтарындағы және қалалар мен аудан орталықтарының іріктелген тобы бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлар мен қызмет көрсетулер бағаларының жалпы деңгейінің өзгерісін сипаттайтын тұтыну бағаларының индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну корзинасы үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында айтарлықтай үлесі бар 508 тауарлар мен қызмет көрсетулер кіреді.

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпал етуімен бағалардың қысқа мерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция.

Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі 2004 жылдан бастап базалық инфляцияны есептеуді әр түрлі 5 әдістеме бойынша жүзеге асырады:

- 1-базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағаларының өсуі есепке алынбаған инфляция;
- 2-базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсетулер және энергия ресурстары бағаларының өсуі есепке алынбаған инфляция;
- 3-базалық инфляция: бағалардың 5 ең жоғары және 5 ең төменгі өсімін есепке алынбаған инфляция;
- 4-базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-базалық инфляция: median CPI.

Ұлттық Банк 2002 жылдан бастап жүргізіп отырған **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылады. Осы зерделеу пікіртерім жүргізілетін кәсіпорын басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне, оның ішінде дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға өткен және алдағы тоқсандағы сұраныс пен бағаларға қатысты сапалық бағалауларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптардың жиынтығы және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысы ретінде шығарылады. Осы индекс қарастырылатын көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын, жалпы индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50 жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50 төмен мәні көрсеткіштің теріс өзгерісі білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдер** қатарына кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджет кредиттерін өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түскен түсімдер кіреді.

Шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджет кредиттері, қаржылық активтерді сатып алу бюджеттің **шығыстары** болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақшаға) Ұлттық Банктің кассасындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік

емес қаржылық депозиттер және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржы ұйымдарының Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін қоспағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттерінің жиынтығы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегаты плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктер баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға-резиденттер мен үй шаруашылығы-резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – бұл 1) кез келген сәтте айыппұлсыз және шектеусіз номинал бойынша ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша базасының бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе оларды әдеттегі коммерциялық операцияларда пайдалану үшін қолайлылығын төмендететін әр түрлі шектеулері болуы мүмкін және негізінен ақша жинау тетігіне ұсынылатын талаптарға сай келетін жинақ және мерзімді депозиттер жатады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге аударылмайтын салымдар және шетел валютасымен көрсетілген депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстан банкаралық депозиттердің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктердегі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың біреуінің ақша тарту және депозитке орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі кіреді. Баға белгілеудің ең аз көлемі – 150 млн теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтіндегі банкаралық депозиттің бірегейлендірілген мерзімі үш айды құрайды.

5-бөлім бойынша. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) сауда-саттыққа **қатысу коэффициенті** Ұлттық Банктің ҚҚБ-ғы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысу қатынасы ретінде есептеледі (шетел валютасын сатып алу минус сату).

Ұлттық Банктің ақша нарығындағы операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі өзгерісінің, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдығының және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялардың жиынтығы ретінде есептеледі.

Графиктердің, кестелердің және қосымша беттердің тізбесі

Графиктер

- 1-график . Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график . Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график . Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график . Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график . Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график . Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график . Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график . Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
- 9-график . Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
- 10-график . Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы
- 11-график . Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 12-график . Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы
- 13-график . Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы
- 14-график . Ағымдағы операциялар шотының балансы
- 15-график . Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
- 16-график . Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график . Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график . Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі
- 19-график . Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
- 20-график . Нақты жұмыссыздық деңгейі
- 21-график . Жалақы динамикасы
- 22-график . Еңбек өнімділігінің динамикасы
- 23-график . Ақша агрегаттарының динамикасы
- 24-график . Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 25-график . Банктер активтерінің динамикасы
- 26-график . Банктер активтерінің құрылымы
- 27-график . Банктер міндеттемелерінің динамикасы
- 28-график . Банктер міндеттемелерінің құрылымы
- 29-график . Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
- 30-график . Занды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 31-график . Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 32-график . KazPrime индикаторының динамикасы
- 33-график . РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
- 34-график . Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 35-график . Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 36-график . Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 37-график . Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
- 38-график . Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
- 39-график . Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 40-график . Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 41-график . Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары

42-график . Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

43-график . 2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Кестелер

1-кесте. Сауда индекстері мен талаптары индекстерінің өзгеруі

2-кесте . Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы

3-кесте . Ақша массасының өзгеру динамикасы

4-кесте . Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы

1. Кіріспе

2008 жылғы 1-тоқсанда Қазақстан экономикасында инфляциялық үдерістердің тұрақтануы байқалды. Инфляцияның көрсеткіштері осы кезеңде 2007 жылғы 1-тоқсандағы инфляция көрсеткіштеріне толық сәйкес келді (2,6%-бен салыстырғанда 2,5%).

Бұл ретте 2008 жылы инфляция динамикасы әлемдік азық-түлік нарықтарындағы бағалар өсуінің жалғасуы аясында азық-түлік тауарларының қымбаттауының әсер етуімен қалыптасады. Атап айтқанда қаңтар-наурыз айларында астық дақылдары, өсімдік майы бағаларының өсуі жалғасты. Сонымен қатар, 2008 жылғы наурызда күріштің әлемдік бағаларының күрт өсуі байқалды.

Азық-түліктің қымбаттауымен қатар 2008 жылы энергия ресурстарының, оның ішінде мұнайдың бағалары жоғары қарқынмен өседі.

2008 жылғы қаңтар-наурыз айларында инфляция сондай-ақ шығасылар тарапынан факторлардың әсер етуімен де қалыптасады, бұған отандық өндірушілердің өнеркәсіп өнімдерінің қымбаттауы себепші болады.

Бұл ретте ағымдағы жылы жиынтық сұраныстың өсуінің бәсеңдегенін атап өткен дұрыс. Мәселен, халық табысының, жалақының өсу қарқыны айтарлықтай төмендеді, бұл өз кезегінде бөлшек тауар айналымының көлемінің төмендеуіне себепші болды.

Қазақстан қаржы нарығындағы жағдай 2008 жылы біршама тұрақтандырылды. Сонымен қатар Ұлттық Банк қайта қаржыландыру көлемін біршама төмендеті отырып банктерге қысқа мерзімді өтімділік беру бойынша операциялар жүргізуді жалғастырды.

Ұлттық Банктің операциялар бойынша дәлізі 2008 жылғы қаңтар-наурыз айларында өзгеріссіз қалды: жоғарғы шегі 11,0% (ресми қайта қаржыландыру ставкасы, төменгі шегі 5,5% (банктерден таратылатын депозиттер бойынша ставка).

Ақша агрегаттарының өсу қарқынның бәсеңдеуі 2008 жылы жалғасты. Мәселен, 2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша ақша базасы 7,8% кеңейді, ақша массасы 4,0% өсті.

2. Инфляциялық үдерістер

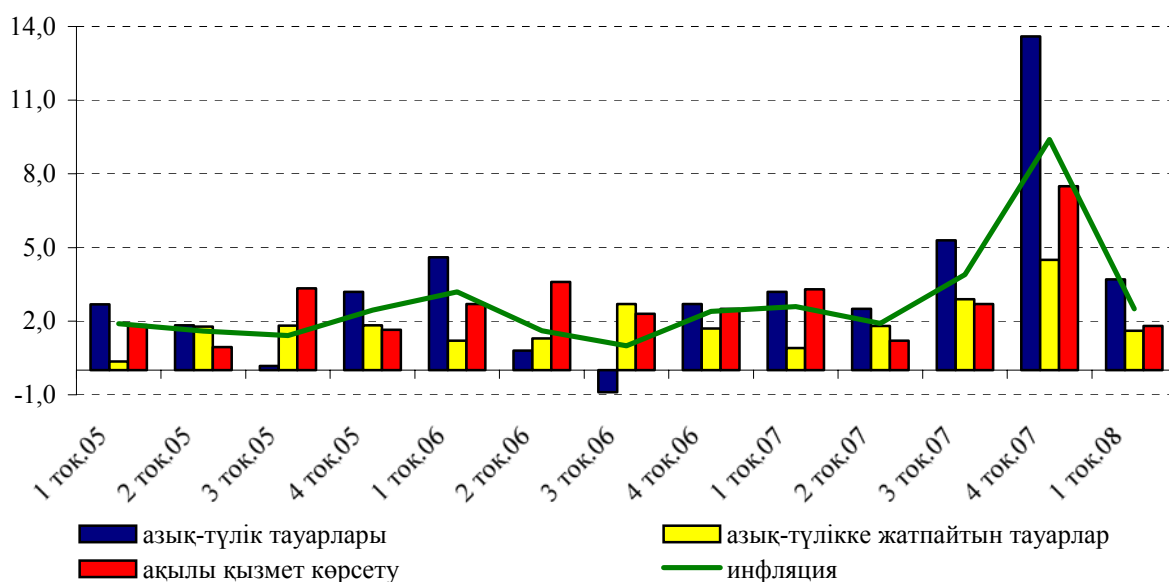
2.1. Тұтыну бағалары

2008 жылғы 1-тоқсанда тұтыну нарығында біршама тұрақтану байқалды. Осы кезеңде бағалар өткен жылдың тиісті көрсеткіштеріне сәйкес келетін қарқынмен өсті. Тұтастай алғанда 2008 жылғы қаңтар-наурыз айларында инфляция 2,5% деңгейге жетті.

2008 жылғы 1-тоқсанда бағалардың өсуіне бірінші кезекте азық-түлік тауарларының 3,7% қымбаттауы себепші болды. Халыққа ақылы қызмет көрсету бағалары 1,8%, азық-түлік тауарларының бағалары 1,6% өсті (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге қарағанда%)

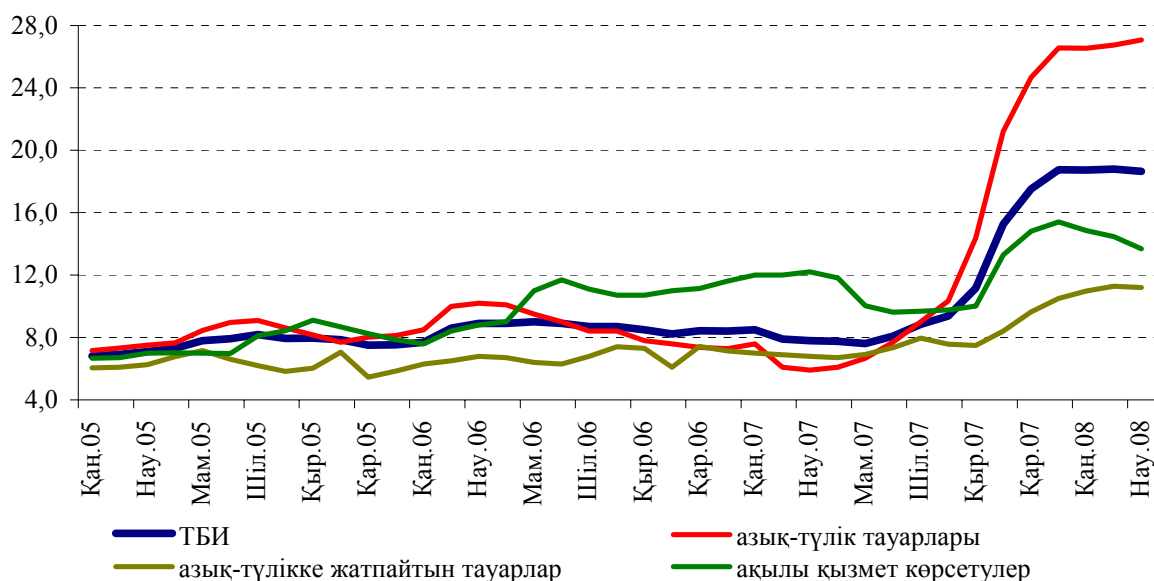
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 1-тоқсанда бағалардың негізі өсуі мынадай тауарлар мен қызмет көрсетулерге келді: жеміс пен көкөністің – 14,6%, сүт өнімдері – 6,1%, балық және теңіз өнімдерінің – 3,7%, медициналық қызмет көрсетудің – 5,6%, теміржол көлігінің – 4,9%.

2008 жылғы наурызда жылдық инфляция 18,7% деңгейінде қалыптасты (2007 жылғы желтоқсанда – 18,8%).

Азық-түлік тауарлары 27,1%, халыққа ақылы қызмет көрсету 13,7%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 11,2% қымбаттады (2-график). Жылдық көрсетумен алғанда бағалардың айтарлықтай өсуі күнбағыс майы, нан, бидай ұны, жұмыртқа, сүт өнімі, бензин бағаларына келді, бұған осы тауарлардың 2007 жылдың аяғында айтарлықтай қымбаттауы себепші болды.

2-график

Жылдық инфляция және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
(өткен жылдың тиісті айына % қарағанда)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

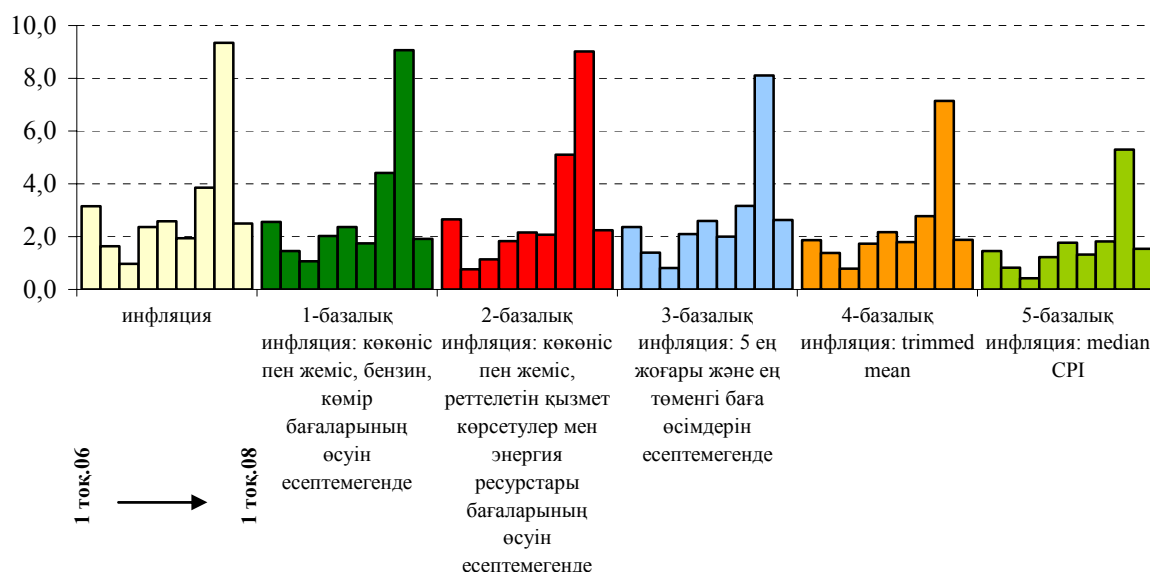
Қазақстандағы инфляциялық үдерістердің тұрақтануын базалық инфляцияның көрсеткіштері де растайды. 2008 жылғы 1-тоқсанда базалық инфляцияның қарқыны өткен тоқсанмен және сол сияқты 2007 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда бәсеңдеді (3-график).

2008 жылғы қаңтар-наурыз айларында 3-базалық инфляцияның қарқыны ғана жалпы инфляция көрсеткішінен асты, бұл осы көрсеткішті есептеу кезінде қосылмаған жекелеген тауарлар мен қызмет көрсетулердің (май және тоң май, жұмыртқа, бензин) бағаларының төмендеуінің салдары болды.

Базалық инфляцияның жылдық көрсеткіштері де бәсеңдеу үрдісін көрсетеді. Бұл ретте тек 2-базалық инфляция ғана жалпы инфляция көрсеткішінен және сол сияқты 2007 жылғы желтоқсандағы деңгейден шамалы асты (4-график). Базалық инфляцияның төмендеуі инфляциялық үдерістердің қалыптасуындағы монетарлық құрамдас бөлік деңгейінің төмен болғанын растайды.

3-график

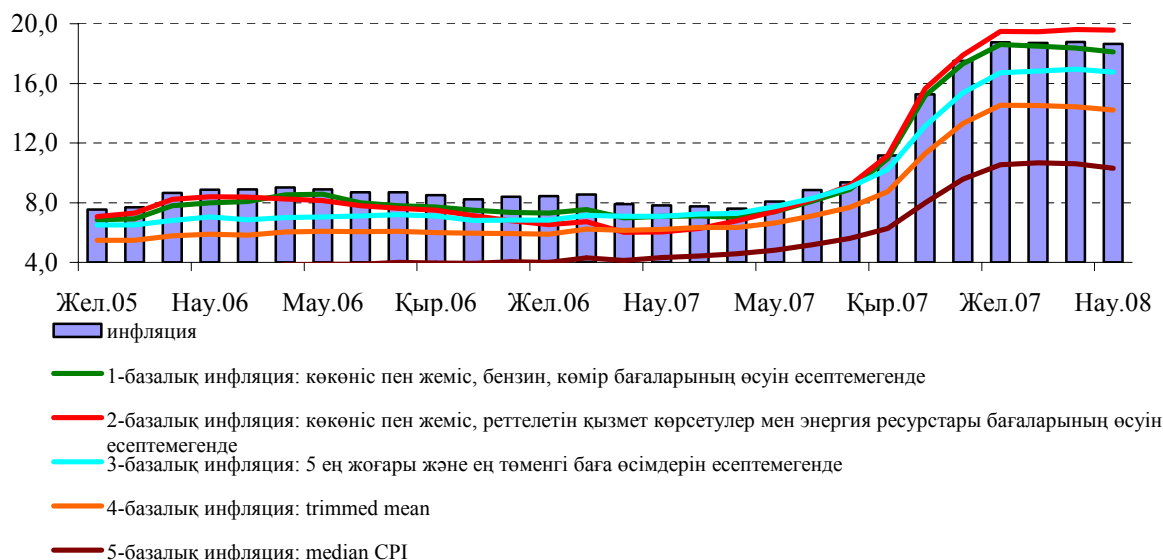
Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

4-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша 2008 жылғы 1-тоқсанда өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындары бағаларының өсу қарқынының көтерілгені байқалды. Мәселен, бағалардың өсуі 6,3%, бұл ретте 2008

жылғы 1-тоқсанда бағалар 4,6% төмендеді. Өндірілген өнім 6,6%, оның ішінде өндіріс құралдары 13,8%, аралық тұтыну өнімі 6,6% және тұтыну тауарлары 4,5% қымбаттады. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындарының өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулері 1,4% қымбаттады.

2008 жылғы қаңтар – наурызда тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының бағалары 6,7% өсті (2007 жылғы бірінші тоқсанда 3,9% төмендеді). Өндірушілер бағаларының өсуінің көтерілуі себептерінің бірі энергиялық және басқа шикізат тауарлары бағаларының көтерілуі болды. Мәселен, 2008 жылғы бірінші тоқсанда мұнай өндіру бағаларының өсуі 6,6% болды (2007 жылдың тиісті кезеңінде 4,3% төмендеді), табиғи газ конденсатының бағалары 11,0% өсті (3,1% өсті). Тұтастай алғанда, 2008 жылғы қаңтар-наурыз аралығындағы кезеңде энергия ресурстары 5,9% қымбаттады, ал 2007 жылдың тиісті кезеңінде ол 4,0% арзандады.

Өндеуші өнеркәсіпте бағалардың өсуі қалыптасқан баға жағдайының энергия ресурстарында әсер етуінен 6,4% құрады. Қара металдар прокатының бағалары 3,9% өсті (2007 жылғы 1-тоқсанда 18,5% төмендеді), мұнай өнімдерінің бағалары 3,2% өсті (3,9% төмендеді).

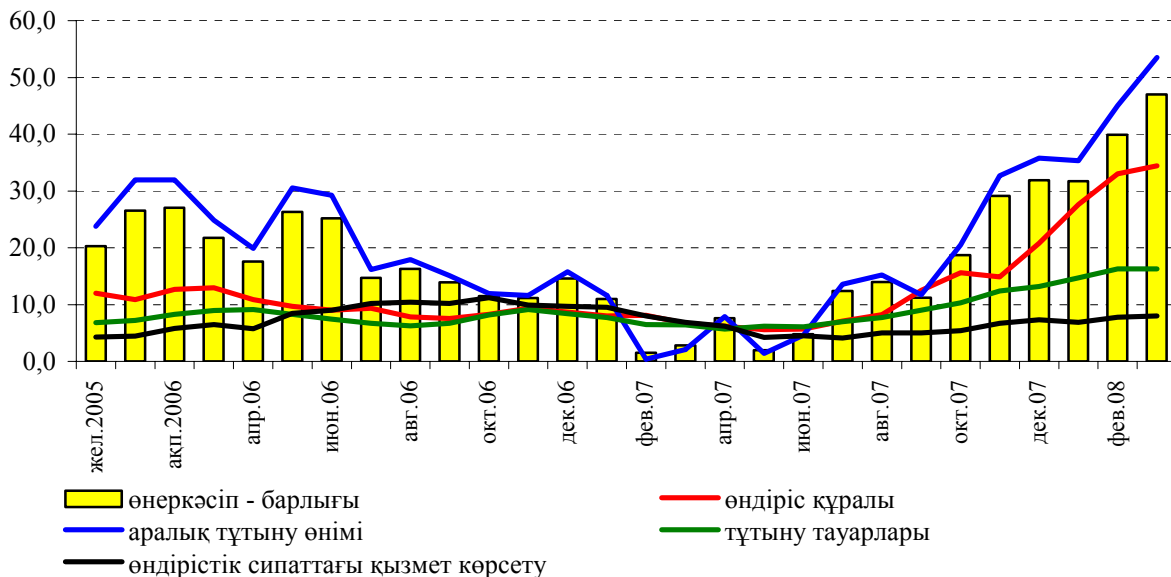
Республика кәсіпорындары өндірген тағам өнімдері 2008 жылғы бірінші тоқсанда 6,0% қымбаттады.

Электр энергиясын, газ және су өндірудегі және бөлудегі бағалар мен тарифтер 2008 жылғы 1-тоқсанда 10,0% өсті (2008 жылғы 1-тоқсанда - 5,0%).

2008 жылғы наурызда өнеркәсіп өндірісіндегі бағаның жылдық өсуі (2008 жылғы наурыздан 2007 жылғы наурызға) 2007 жылғы желтоқсандағы 31,9%-дан ұлғайып, 47,0% болды. Соңғы 12 айда өндірілген өнім 49,7%, оның ішінде өндіріс құралдары 34,4%, аралық тұтыну өнімі - 53,5%, тұтыну тауарлары 16,3% қымбаттады. Өндірістік сипаттағы қызмет көрсету бағасының жылдық өсуі 8,0% болды (5-график).

5-график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айына%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

2008 жылғы 1-тоқсанда ауыл шаруашылығы өнімін өндірушілердің сату бағасы 6,1% өсті (2007 жылғы 1-тоқсанда – 3,6%). Ауыл шаруашылығындағы баға динамикасы өсімдік шаруашылығы өнімінің 6,6% өсуі аясында қалыптасты. Мал шаруашылығы өнімдерінің бағасы 5,5% қымбаттады.

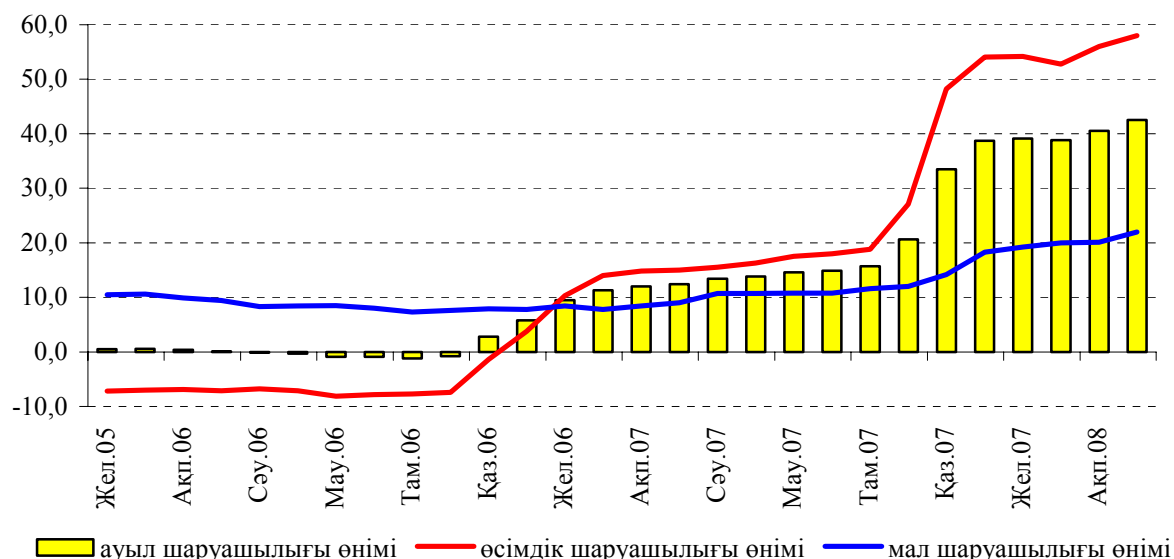
Талданып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығы бағасының өсуіне көкөністің 9,1% қымбаттауы себепші болды, дәнді дақылдар бағаларының өсуі 6,6 құрады.

2008 жылғы қаңтар – наурызда мал шаруашылығы өнімі ішінде сүттің (11,1%), мал және құс етінің бағалары (4,6%) неғұрлым жоғары дәрежеде өсті.

Ауыл шаруашылығы өнімі бағаларының жылдық көрсетумен өсу үрдісі жалғасты, ол бүкіл 2007 жыл бойы байқалды. 2007 жылғы екінші жартыжылдықта осы динамика жеделдеді. 2008 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша бағалардың өсуі 42,5% жетті (2007 жылғы желтоқсанда – 39,1%). Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі 58,0%-ға (54,2%), мал шаруашылығы өнімі 22,0%-ға (19,2%) қымбаттады (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2008 жылғы 1-тоқсанда кәсіпорындарға жүргізілген пікіртерім кәсіпорындардың дайын өнімдеріне сұраныстың өсуі өткен тоқсанмен салыстырғанда айтарлықтай азайғанын көрсетті. Мәселен, дайын өнімге сұраныстың өскенін пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 25,6% атап өтті (2007 жылғы 4-тоқсанда – 30,9%). Бұл ретте тұрақты сұранысқа ие кәсіпорындардың үлесі шамалы төмендеді (52,5%-дан 52,1%-ға), сұраныстың төмендегені туралы мәлімдеген кәсіпорындардың үлесі 15,8%-дан 21,3%-ға артты. Нәтижесінде дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 2007 жылғы 4-тоқсандағы 57,6-дан 2008 жылғы 1-тоқсанда 52,2-ге төмендеді.

Пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 34,4% 2008 жылғы 2-тоқсанда сұраныстың ұлғаюын күтуде. Бұл ретте дайын өнімге сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 8,7% ғана күтуде. Нәтижесінде 2008 жылғы 2-тоқсанда дайын өнімге

сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексінің 62,8 белгісіне дейін өсуі күтілуде (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнімдерінің және өндіріс барысында пайдаланылатын шикізат пен материалдардың бағасына қатысты ахуал инфляциялық қысымның кейбір ұлғаюымен сипатталады.

2008 жылғы 1-тоқсанда дайын өнім бағаларының өскенін кәсіпорындардың 40,8% атап көрсетті (2007 жылғы 4-тоқсанда – 37,7%). Өнімдеріне баға төмендеген кәсіпорындардың үлесі азайды – 3,5% (2007 жылғы 4-тоқсанда – 4,3%). Осының салдары ретінде дайын өнімге бағаның өзгеруінің диффузиялық индексінің 2007 жылғы 4-тоқсандағы 66,7-ден 68,7-ге дейін өскені байқалды.

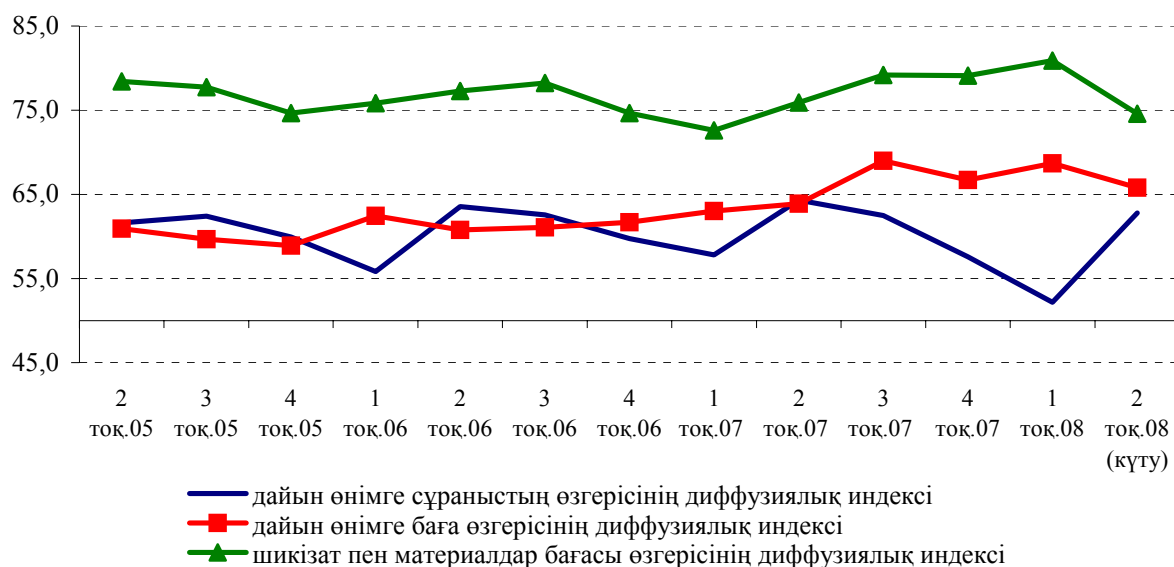
2008 жылғы 2-тоқсанда дайын өнімге бағаның өзгеруінің диффузиялық индексінің 65,8 дейін төмендеуі күтіледі. Бұл өнімдеріне бағаның өсуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің 33,9% дейін және өздерінің дайын өніміне бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындар үлесінің 2,3% дейін азаюына байланысты (7-график).

Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін көрсеткен кәсіпорындардың үлесі 66,8%-дан 70,7%-ға дейін ұлғайды. Сауал жүргізілген кәсіпорындардың 20,0% баға тұрақтылығы туралы мәлімдеді, олардың үлесі өткен тоқсанда 24,3% болды. Шикізат және материалдар бағасының төмендеуін көрсеткен кәсіпорындардың үлесі 1,4%-дан 0,8%-ға дейін азайды. Нәтижесінде шикізат және материалдар бағалары өзгеруінің диффузиялық индексі 80,9 дейін азайды.

2008 жылғы 2-тоқсанда шикізат және материалдар бағаларының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 57,9% дейін азаяды, бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 0,7% құрайды. Осының салдары ретінде диффузиялық индекс 74,6 дейін төмендеуі күтіледі (7-график).

7-график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Осылайша, пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың бағалардың одан әрі өсуіне қатысты күтулер теріс болып қалуда. Мұны мәндері айтарлықтай 50 деңгейінен асатын тиісті диффузиялық индекстер растайды.

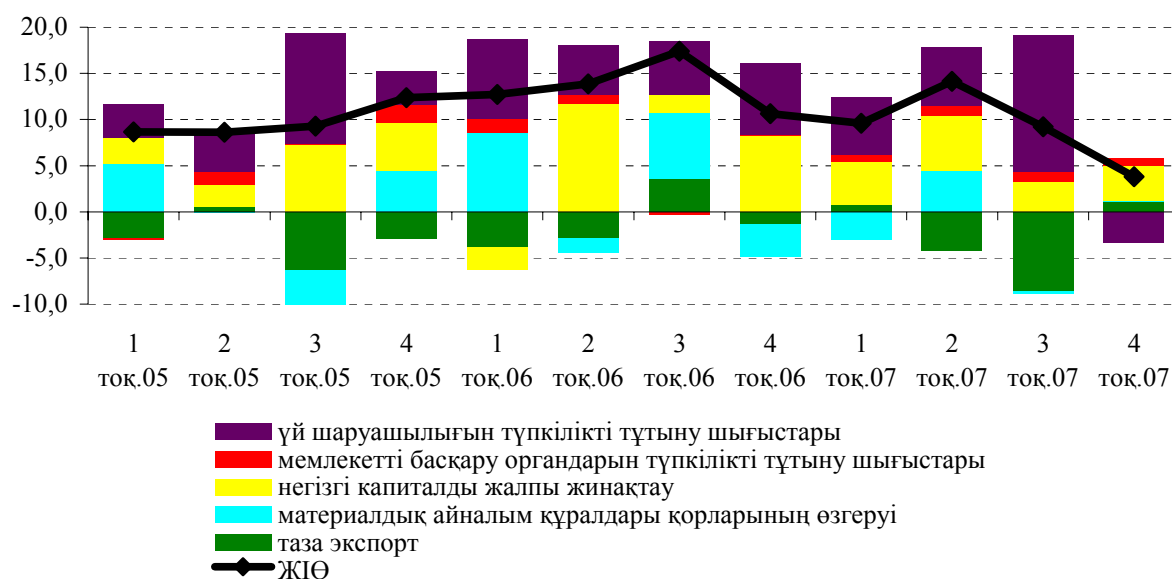
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

2007 жылғы 4-тоқсанда ЖІӨ тұтынудың өсуі күрт бәсеңдеді. 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда ол, бағалау бойынша 3,8% (2007 жылғы 3-тоқсанда 9,2%) құрады, оған үй шаруашылығын тұтынудың 2002 жылғы 4-тоқсаннан бастап құлдырауы себепші болды (8-график).

8-график

Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

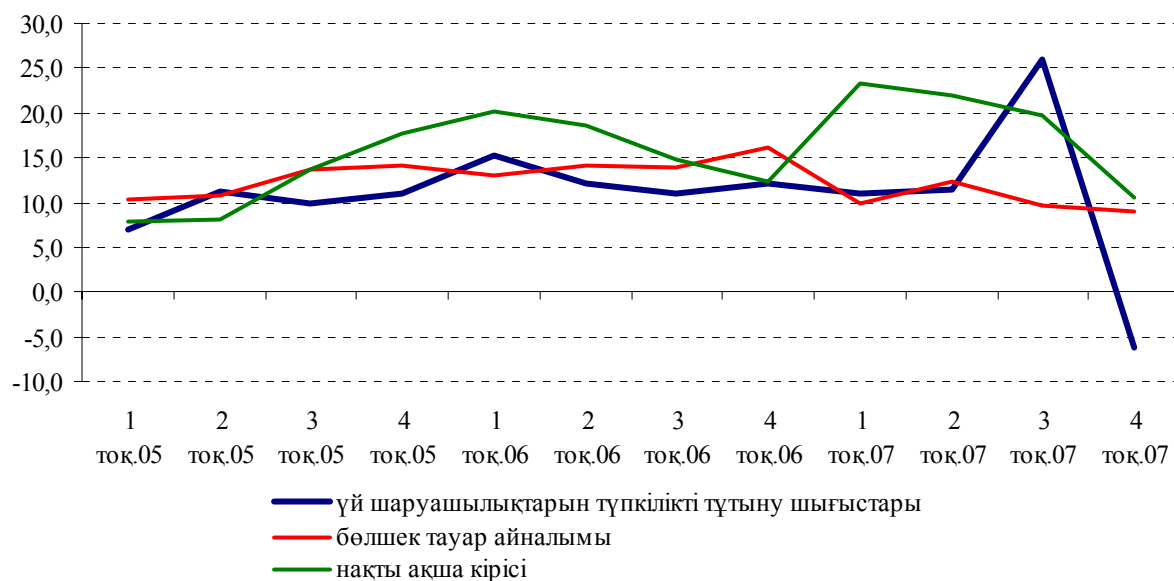
Үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары 2007 жылғы 4-тоқсанда 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда, бағалау бойынша 6,1% қысқарды (2007 жылғы 3-тоқсанда 25,9% өсті).

Халық кірістерінің бәсеңдесе де, жалғасып отырған өсуіне қарамастан үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары қысқарды. 2007 жылғы 4-тоқсанның қорытындысы бойынша жан басына шаққандағы номиналдық ақша кірісі 2006 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 29,6%, ал нақты көрсетумен 10,6% өсті (2007 жылғы 3-тоқсанда 19,7%).

Бұл ретте бөлшек тауар айналымы 2007 жылғы қазан-желтоқсанда 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда, бағалау бойынша 8,9% (2007 жылғы 3-тоқсанда 9,6%) ұлғайды (9-график).

9-график

Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңге %)

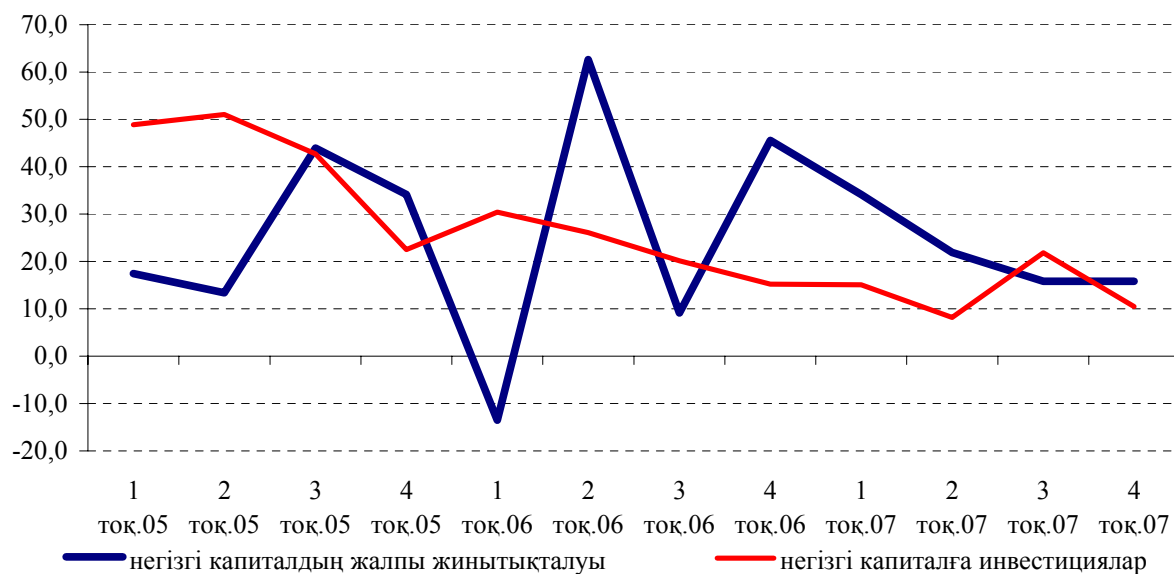

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

2007 жылғы 4-тоқсанда ЖІӨ құрылымындағы негізгі капиталдың жалпы жиынтықталу шығыстарының өсу қарқыны өткен тоқсандағы 15,8% деңгейінде қалды. Бұл ретте негізгі капиталға инвестициялар көлемі 2007 жылғы 3-тоқсандағы 21,8%-бен салыстырғанда 2007 жылғы 4-тоқсанда 10,5% ұлғайды (10-график).

10-график

Негізгі капиталға инвестицияларға шығыстардың динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңге %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

Мемлекеттік басқару органдарын түпкілікті тұтыну шығыстары 2007 жылғы 4-тоқсанда 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда, бағалау бойынша 11,6% ұлғайды (2007 жылғы 3-тоқсанда – 18,8%).

Тұтастай алғанда 2007 жылғы 4-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 946,6 млрд. теңге сомаға немесе 25,2% қаржыландырылды. 2007 жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 67,6% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 493,5 млрд. теңге сомада қаржыландырылды, бұл 2006 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 27,6% көп.

Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2007 жылғы 4-тоқсанда 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 49,1% ұлғайды. Бюджеттік кредиттер 2007 жылғы 4-тоқсанда 7,6 есе, қаржы активтерін сатып алу шығыстары 21,6 есе ұлғайды.

2007 жылғы 4-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсуі 849,2 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-нің 22,6% құрады. Өткен жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 36,4% ұлғайды. Кірістердің өсуі салыққа жатпайтын түсімдер, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түскен түсімдер, салықтық түсімдер көлемінің ұлғаюымен, сондай-ақ ресми трансферттермен қамтамасыз етілді.

Мемлекеттік бюджеттің негізгі түсімдері 2007 жылғы 4-тоқсанда салықтық түсімдер (87,8%) және салыққа жатпайтын түсімдер (5,8%) болып табылды.

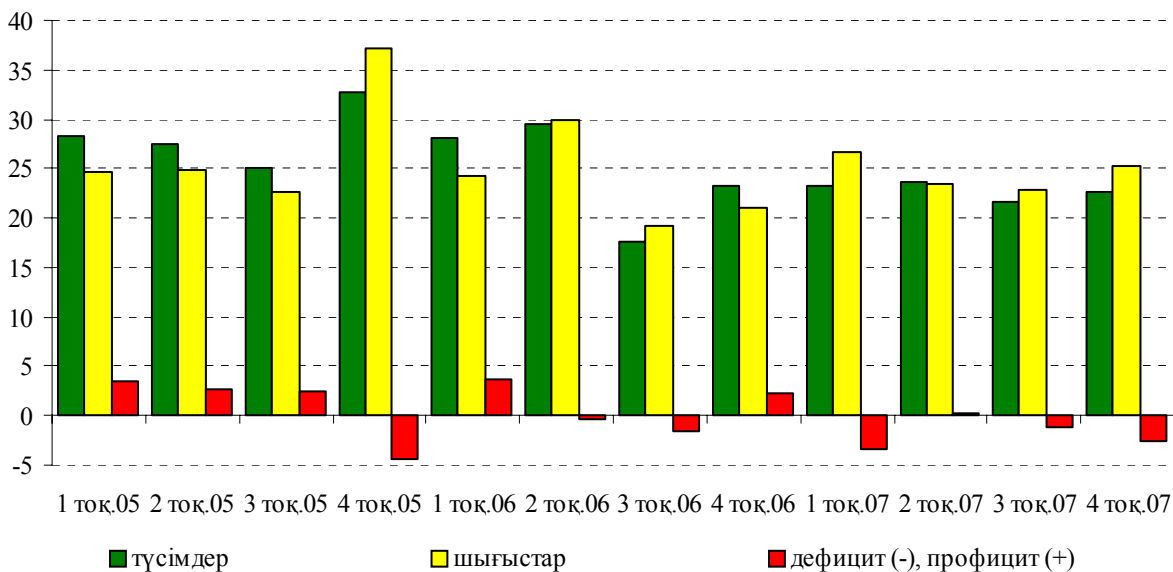
Салық түсімдері құрылымында табиғат және басқа ресурстарды пайдалану, әлеуметтік салық, жеке табыс салығы, корпоративтік табыс салығы, қосылған құн салығы, акциздер бойынша түсімдер ұлғайды.

Республикалық бюджетке 2007 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық қордан 29,0 млрд. теңге сомасындағы кепілдік берілген трансферт алынды.

Шығыстарының түсімдерден асуы нәтижесінде мемлекеттік бюджет 2007 жылғы 4-тоқсандағы 57,7 млрд. теңге мөлшеріндегі профицитке қарағанда 2007 жылғы 4-тоқсанда 97,4 млрд. теңге (ЖІӨ-нің -2,6%) дефицитпен қалыптасты (11-график).

11-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-нің %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі

Үкіметтік ішкі борыш 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2007 жылғы желтоқсанда 511,7 млрд. теңгеге дейін 6,9% ұлғайды және ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар шығарумен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы 2007 жылғы 4-тоқсанда 1,4 млрд. АҚШ долл. дейін 3,0% ұлғайды.

3.1.3. Сыртқы сектор

– Әлемдік бағалар

2007 жылғы 4-тоқсанда әлемдік тауар нарығындағы жағдай азық-түлік және шикізат тауарларының жекелеген түрлері бағаларының өсуімен сипатталды.

Астық дақылдары бағаларының өсуі жалғасты. 2008 жылғы қаңтар-наурызда Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша бидайдың (Канада) әлемдік бағасы 30,8% өсіп, орташа алғанда 621,7 АҚШ долл. болды (12-график).

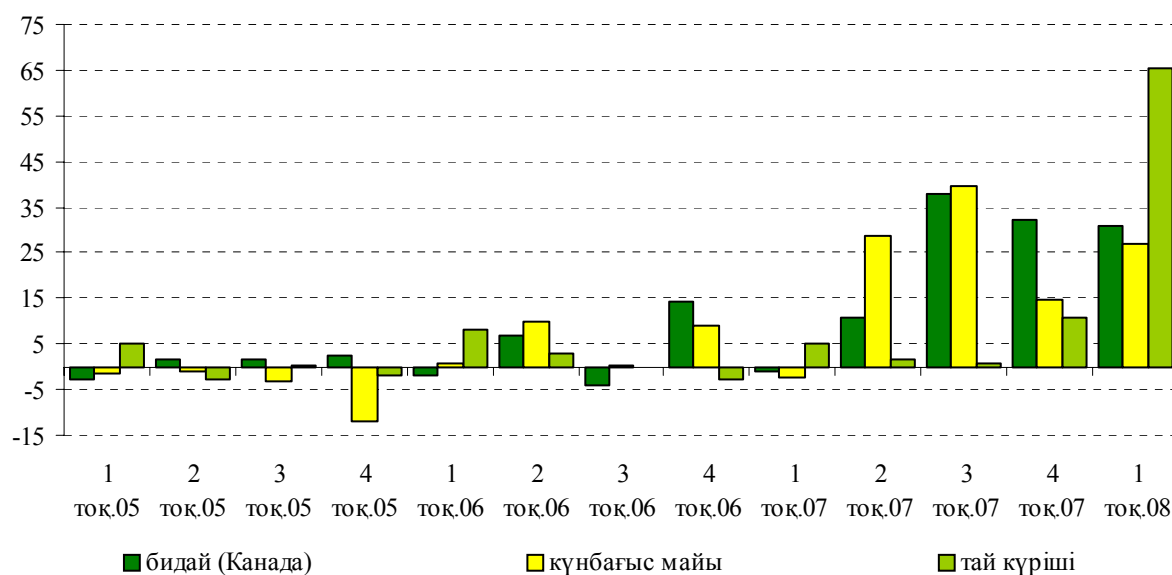
Күнбағыс өндірісінің жеткіліксіз деңгейі 2007 жылы өсімдік майының әлемдік бағасына әлі көтеріңкі әсер ете қойған жоқ. Күнбағыс майына ұсыныс әлемдік нарықтарда жоғары сұранысты жаппағандықтан, көптеген тұтынушылар қымбаттауына мүмкіндік бере отырып өсімдік майының басқа түрлеріне көшуде. Мәселен, 2008 жылғы 1-тоқсанда күнбағыс майы бағаларының өсуімен қатар соя, мақта және жүгері майлар қымбаттай бастады.

2008 жылғы 1-тоқсанда күнбағыс майы бағалары 26,8%, 2007 жылы 2 есе өсті (АҚШ ауылшаруашылығы департаментінің деректері бойынша) (12-график).

Сонымен қатар, 2008 жылғы 1-тоқсанның аяғында әлемдік нарықтарда күріш бағасының көтерілуі байқалды, бұл ел ішінде күрішке сұраныстың өсуіне байланысты күріш өндіретін негізгі елдер Қытайдан, Вьетнамнан, Үндістаннан, Таиландтан экспорттық жеткізілімдердің төмендеуінен туындады. Тұтастай алғанда 2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша тай күрішінің әлемдік бағасы 65,2% өсті (Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша) (12-график).

12-график

Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы (өткен кезеңге %)

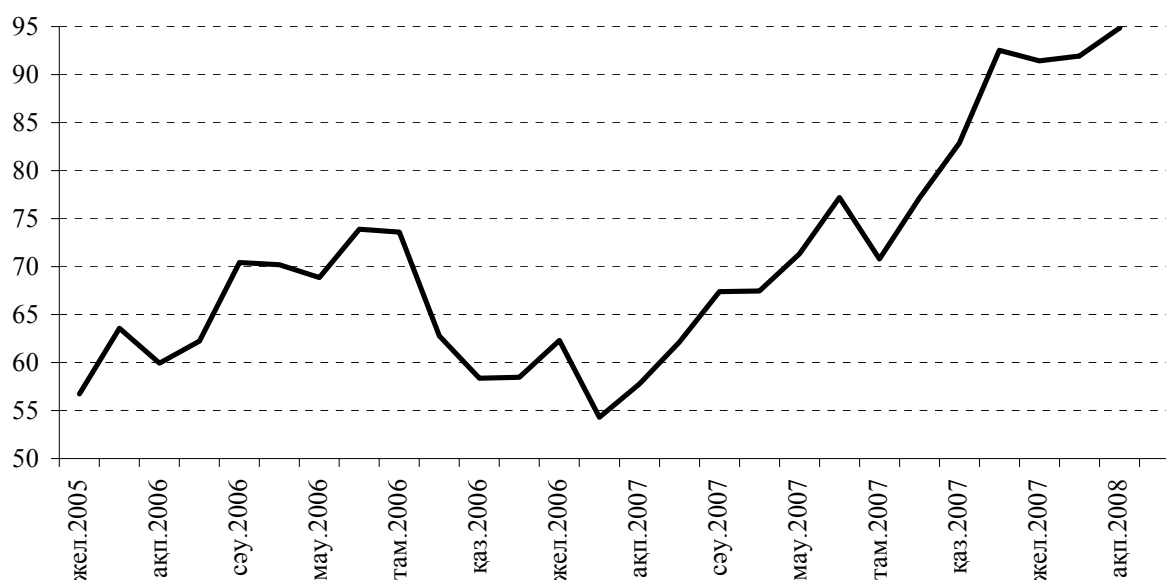
Дерек көзі: Халықаралық Валюта Қоры, АҚШ ауылшаруашылық департаменті

2008 жылғы қаңтар-наурызда әлемдік нарықтарда энергия ресурстарының, оның ішінде мұнай бағаларының өсуі жалғасты.

Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша Brent сұрыпты мұнайдың бағасы 2008 жылғы 1-тоқсанда 12,9% өсіп, бір баррель үшін орташа алғанда 96,7 АҚШ долл. құрады (13-график). Бұл ретте 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда баға 66,2% өсті.

13-график

Бrent сұрыпты мұнайдың бір баррель үшін әлемдік бағаларының динамикасы

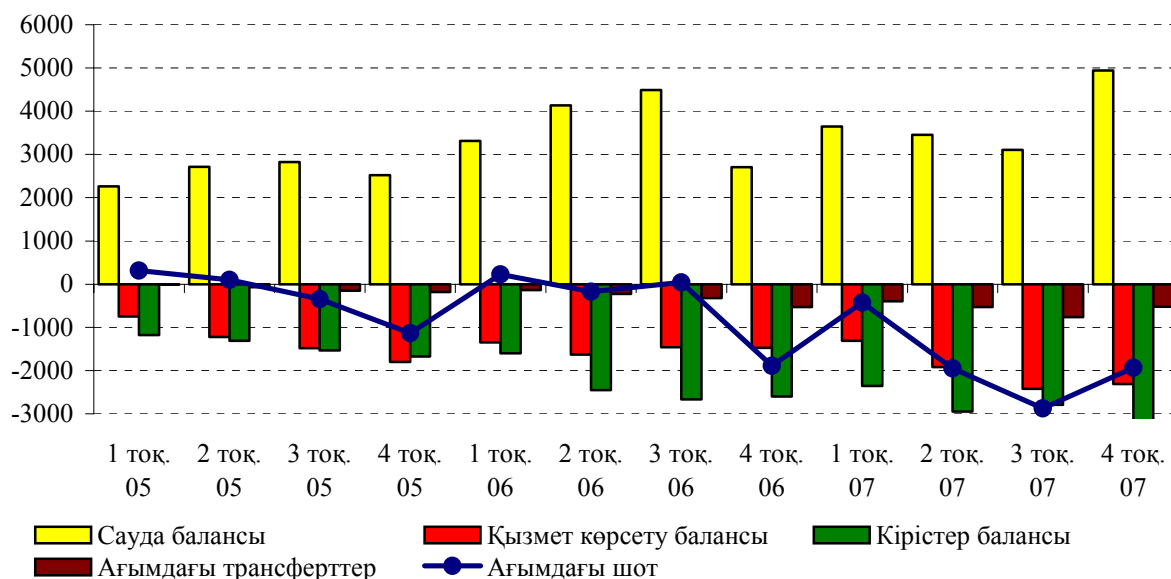
Дерек көзі: Халықаралық Валюта қоры

– Төлем балансы

2007 жылғы 4-тоқсанда төлем балансының ағымдағы операцияларының шоты 1,9 млрд. АҚШ долл. дефицитпен қалыптасты (14-график).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы төлемдер ағымдағы түсімдермен салыстырғанда басым қарқынмен өсуде, бұл ретте елеулі өсу нақты алғанда төлемдердің барлық құрамдас бөліктері бойынша болды. Тауар экспортынан түскен түсімдер 2007 жылғы 4-тоқсанда 2006 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 41,2%, ал тауар импорты 25,9% ұлғайды. Бұл ретте сауда балансы 82,4% ұлғайып, 4,9 млрд. АҚШ долл. профицитпен қалып отыр. Қызмет көрсету балансының дефициті 2,3 млрд. АҚШ долл. дейін 56,7%, кірістер балансының дефициті 4,0 млрд. АҚШ долл. дейін 52,5% ұлғайды. Резидент еместерге ағымдағы трансферттер бойынша төлемдер 0,8% азайып, 0,5 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қаржылық шот та теріс қалыптасты. 2007 жылғы 4-тоқсанда қаржы шоттарының операциялары бойынша ресурстардың таза әкетілуі 0,6 млрд. АҚШ долл. құрады (2006 жылғы 4-тоқсанда таза түсім 7,4 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері 2006 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 11,7 млрд. АҚШ долл. төмендеген кезде, резиденттердің сыртқы міндеттемелері 13,0 млрд. долл. төмендеді, оның 11,7 млрд. АҚШ долл. жуығын банк секторының міндеттемелерінің төмендеуі құрайды.

Төлем балансының операциялары бойынша теріс сальдо 2007 жылғы 4-тоқсанда 1,6 млрд. АҚШ долл. (2006 жылғы 4-тоқсанда оң сальдо 5,0 млрд. АҚШ долл.) құрады.

– Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы

2007 жылғы 4-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2006 жылғы төртінші тоқсанның осындай көрсеткіштерінен 12%, жоғары оның ішінде еуроаймақпен 19% жоғары және Ресеймен 9% жоғары болды (1-кесте).

1-кесте

Сауда индекстері мен талаптары индекстерінің өзгеруі (өткен жылдың тиісті кезеңге %)

	1 тоқ.06	2 тоқ.06	3 тоқ.06	4 тоқ.06	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ.07
Экспорттық бағалар	36	27	33	13	6	8	8	32
Импорттық бағалар	11	15	21	16	19	18	12	18
Сауда талаптары	22	11	10	-3	-10	-8	-4	12
оның ішінде:								
Еуро аймағының елдері								
Экспорттық бағалар	43	33	40	13	5	2	-1	32
Импорттық бағалар	12	11	20	20	28	22	2	10
Сауда талаптары	28	20	17	-6	-18	-17	-3	19
Ресей								
Экспорттық бағалар	1	-13	4	0	0	19	17	28
Импорттық бағалар	9	16	17	16	15	14	17	17
Сауда талаптары	-7	-25	-11	-13	-13	4	0	9

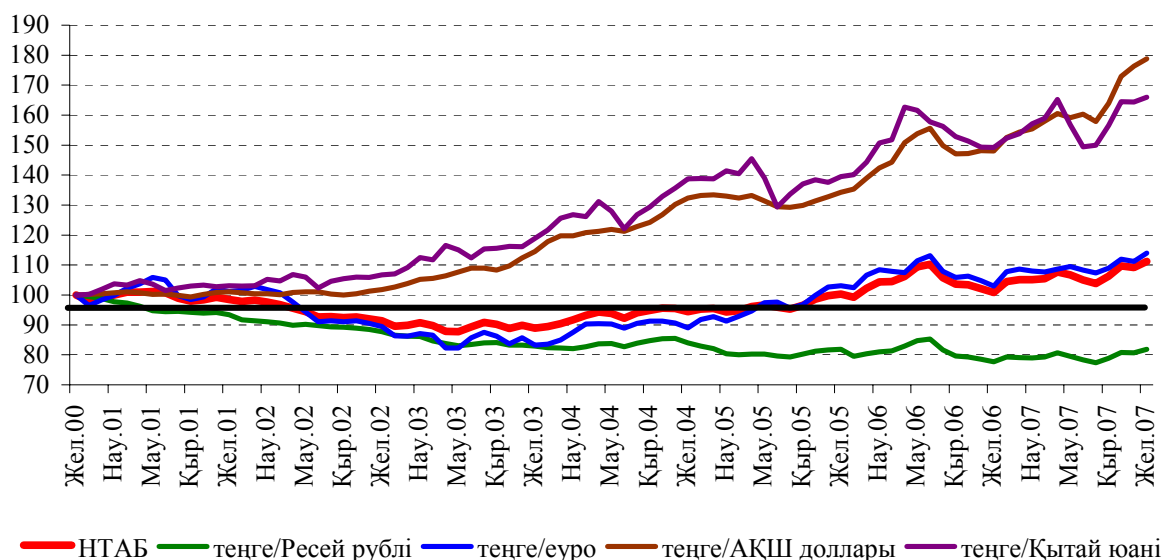
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2007 жылғы 4-тоқсанның қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас бағамы 4,7% нығайды. Бұл ретте ТМД елдерінің валюталар корзинасына теңге 3,4%, қалған елдердің валюталар корзинасына 5,2% нығайды.

2007 жылғы 4-тоқсанда теңге нақты көрсетумен АҚШ долларына 9,6%, еуроға 3,8%, Ресей рубліне 3,7% нығайды (15-график).

15-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Қазақстан өндірушілерінің бәсекеге қабілеттігіне теріс әсер ету Қазақстанның алыс шетелдермен сауда айналымында арнайы тауарлар сауданың басым болуымен шектеледі. Валюта бағамының салыстырмалы өзгерісіне неғұрлым сезімтал тауар топтары Ресеймен саудада басым. Бірақ әлемдік негізгі валюталармен салыстырғанда

Ресей рублінің нығаю үрдісінің сақталуы айырбас бағамы факторының РФ-мен сауда нәтижелеріне әсер етуін жояды.

Теңге бағамының Қазақстан өндірушілерінің бәсекеге қабілеттілігіне теріс әсер ету әлуеті және сауда балансының энергия тасымалдауыштардың әлемдік бағаларының төмендеуіне осалдығы айтарлықтай шамада сыртқы сауда операцияларының елдер және тауар бойынша құрылымымен шектеледі. Еуропа елдерімен және доллар аймағымен саудада мұнай және басқа шикізат тауарларының, яғни бағамның салыстырмалы өзгеруінің әсер етуіне шамалы ұшыраған тауарлар басым. Ресей Федерациясымен сауда құрылымында валюта бағамның салыстырмалы өзгеруіне неғұрлым сезімтал тауар топтары басым.

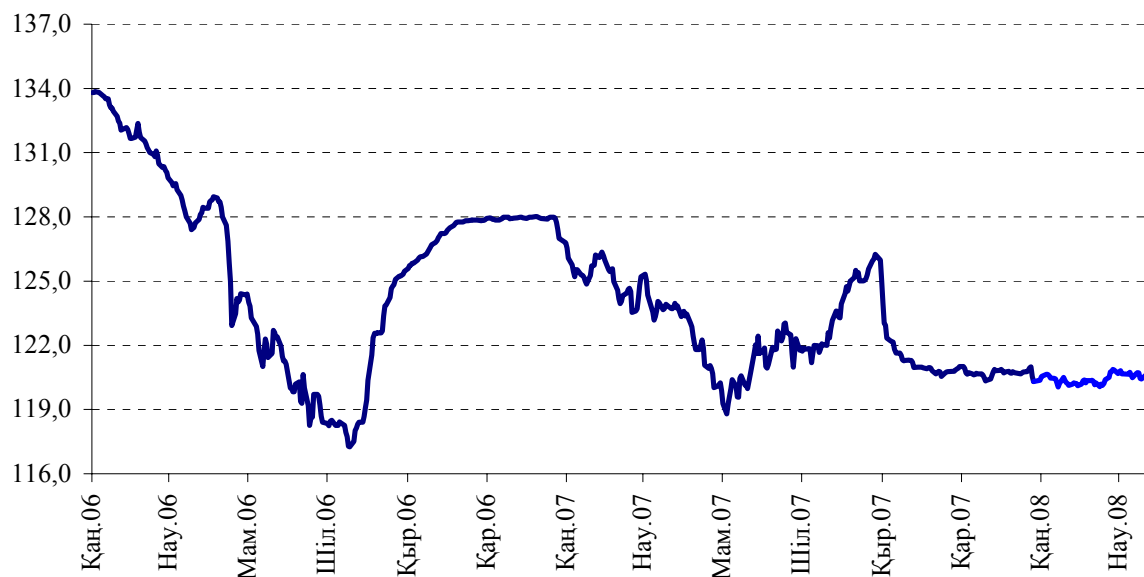
– Теңгенің номиналдық айырбас бағамы

2008 жылғы 1-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал тұрақты болды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 0,3% – 1 АҚШ долларына/120,30 теңгеден 1 АҚШ долларына/120,69 теңгеге дейін әлсіреді.

2008 жылғы 1-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2007 жылғы 4-тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда 0,3% нығайып, бір АҚШ доллары үшін 120,45 теңге болды. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 120,05 теңге – 120,87 теңге аралығында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

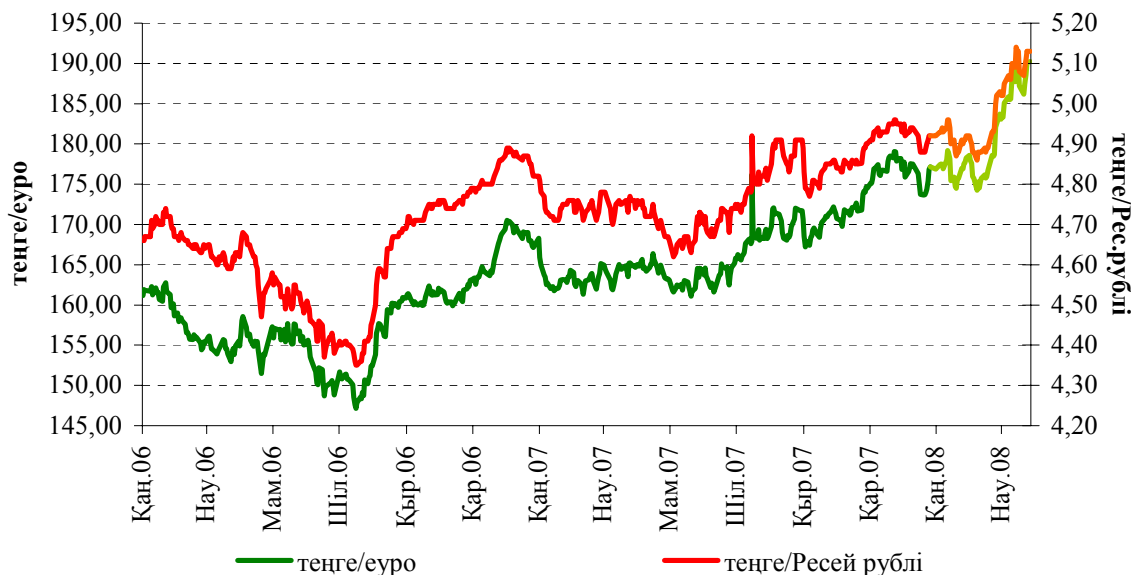
Қаңтарда және наурызда теңге АҚШ долларына қатысты 0,1% нығайды, ақпанда 0,5% әлсіреді.

Еуромен және Ресей рублімен мәмілелердің көлемі ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде шамалы ғана болғандықтан, теңгенің осы валюталарға қарағандағы бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағамның негізінде есептеледі. Тиісінше, теңге бағамының еуроға және ресейлік рубльге қатысты динамикасы теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасымен, бірыңғай еуропалық валютаның халықаралық қаржы нарығындағы ахуалымен және Ресей Орталық Банкінің Ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбас бағамы жөніндегі саясатымен айқындалды.

2008 жылғы 4-тоқсанда теңгенің еуроға және Ресей рубліне қатысты ресми бағамы тиісінше 7,4% және 4,3% әлсіреді (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

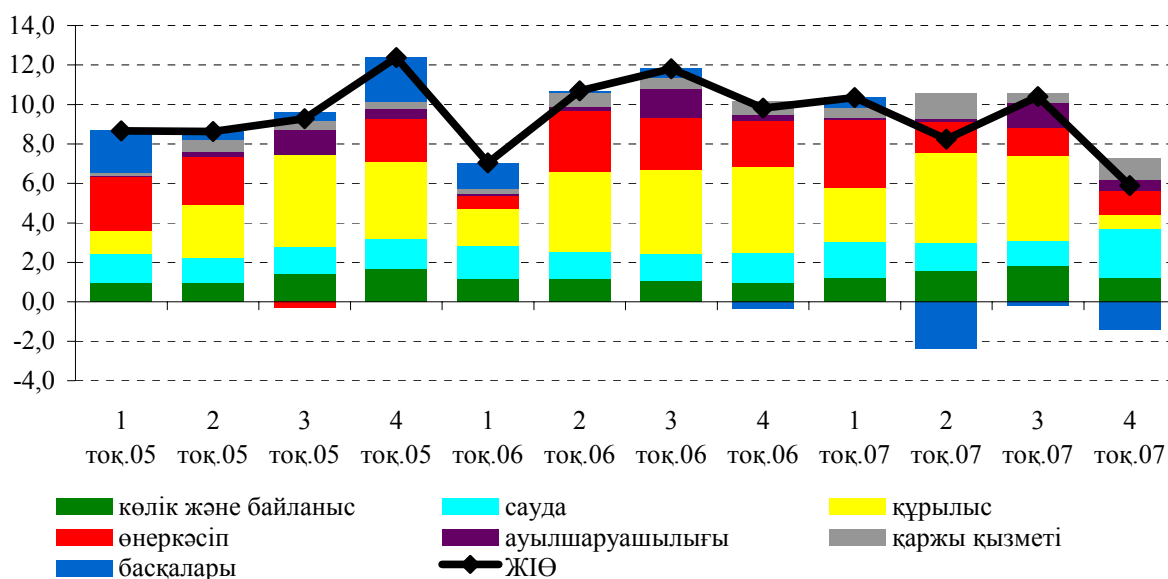
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

ЖІӨ өндіріс көлемі 2008 жылғы 4-тоқсанда ағымдағы бағалармен 3767,3 млрд. теңгені құрады. Нақты ЖІӨ өсуі 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 5,9% болып бағаланды, ал 2007 жылғы 3-тоқсанда ол 10,4% жетті. Өсу көрсеткіштерінің бәсеңдеуіне құрылыстағы, көліктегі, жылжымайтын мүлікпен операциялардағы, өнеркәсіптегі және ауылшаруашылығындағы өндірістің өсу қарқынының төмендеуі себепші болды (18-график).

18-график

Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептеуі

3.3. Еңбек нарығы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

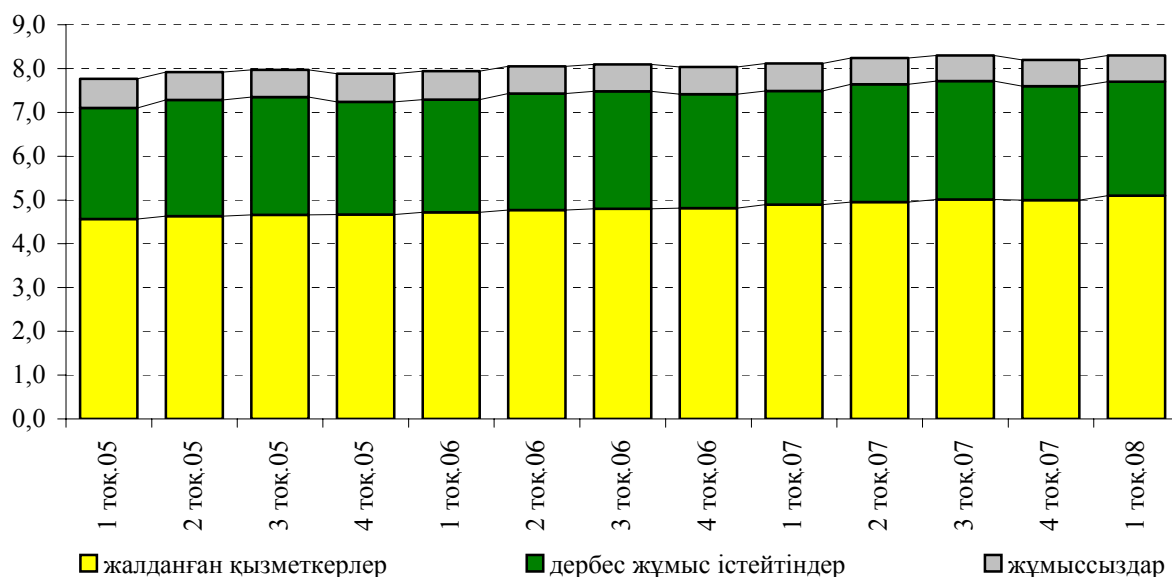
2008 жылғы 1-тоқсанда экономикада жұмыс істейтіндердің саны ұлғайды. Олардың саны 7,8 млн. адам болды, бұл өткен тоқсанға қарағанда 1,1% көп. Жалданған қызметкерлердің саны 5,1 млн. адамға дейін 2,0% ұлғайды, ал дербес жұмыс істейтіндердің саны 2,6 млн. адамға дейін 0,8% қысқарды.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлер құрылымында 4,1 млн. адам (жалдану бойынша жұмыс істейтіндердің 80,7%), жеке тұлғаларда 0,6 млн. адам (12,0%), шаруа (фермерлік) қожалықтарда 0,4 млн. адам (7,3%) жұмыс істеді.

2008 жылғы 1-тоқсанда жұмыссыздар саны 573,8 адам болды және өткен жыл кезеңімен салыстырғанда 0,9% қысқарды (19-график).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

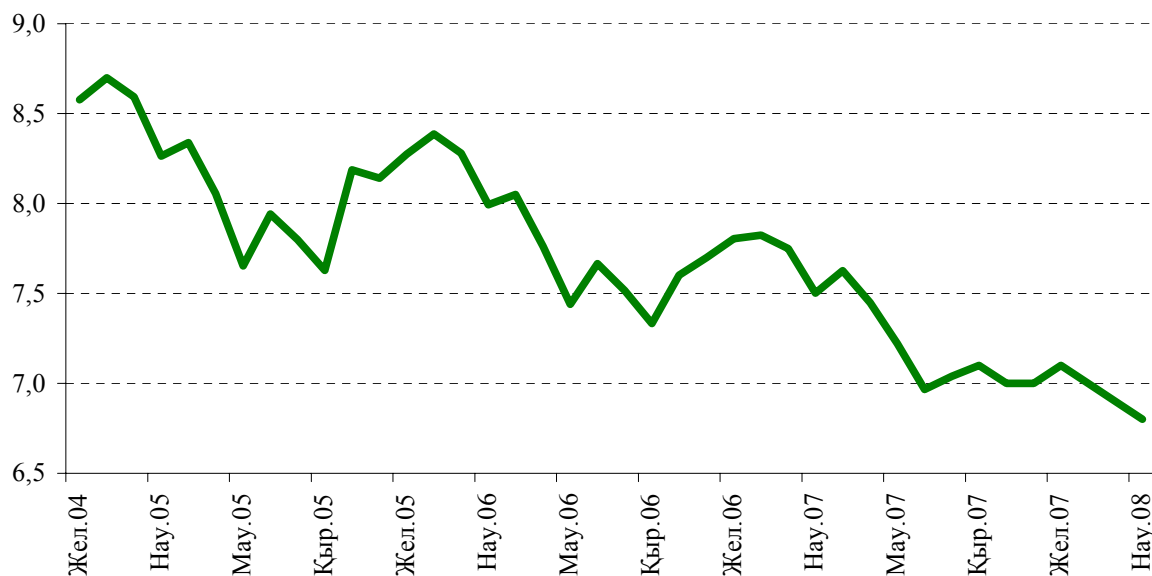

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2008 жылғы 3-тоқсанда жұмыссыздық деңгейі 7,0%-дан 6,9%-ға қысқарды (20-график).

20-график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

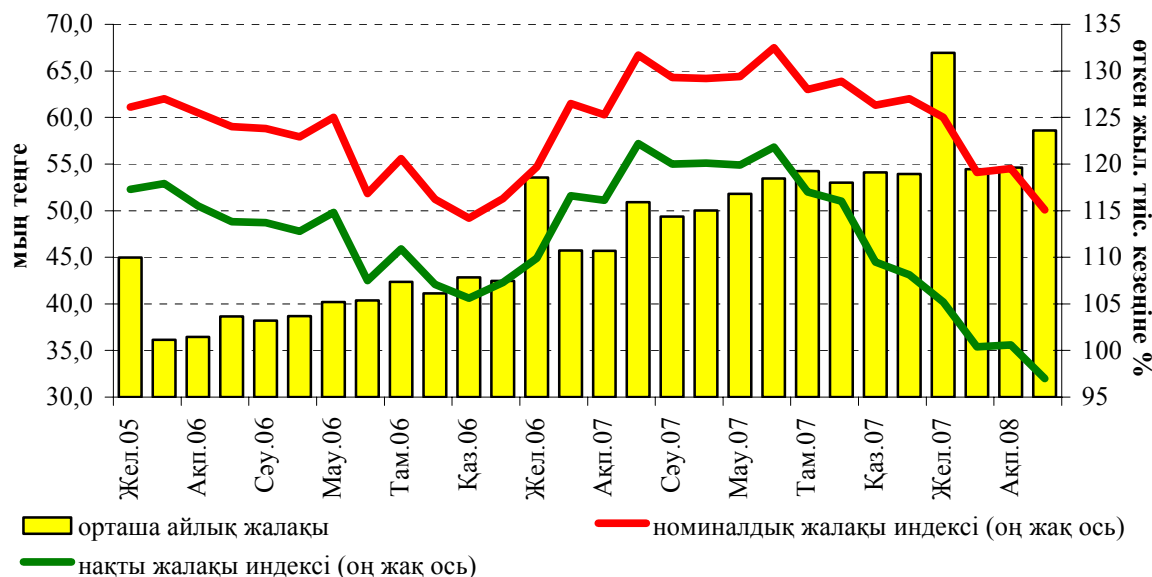
3.3.2. Жалақы және өнімділік

2008 жылғы 1-тоқсанда жалақының маусымдық төмендеуі байқалды. Сонымен қатар, 2006 жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда орташа айлық жалақы 17,2% көтерілді. Бұл ретте жылдық инфляцияның күрт көтерілуі жалақының

сатып алу қабілеттілігінің төмендеуіне алып келді. Ол нақты көрсетумен 1,3% төмендеді (2007 жылғы 4-тоқсанда 7,7% өсті) (21-график).

21-график

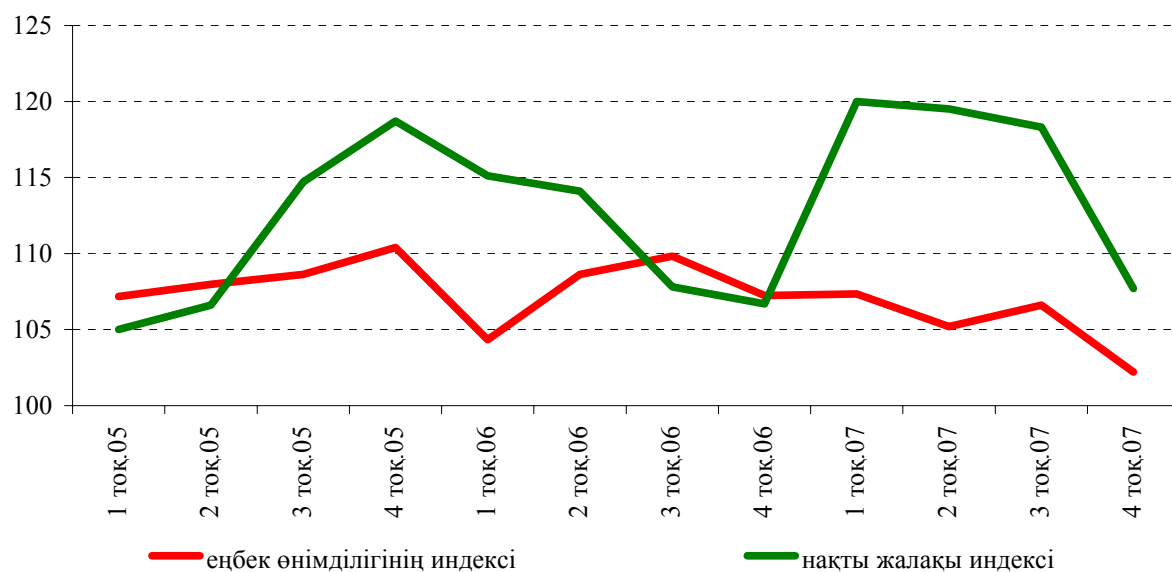
Жалақы динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Экономикадағы жұмыспен қамту аясында ЖІӨ-нің өсу қарқынының бәсеңдеуі еңбек өнімділігінің өсу қарқынның төмендеуіне алып келді. Сонымен қатар нақты жалақының өсуінің бәсеңдеуі осы көрсеткіштер арасындағы «үзілістің» айтарлықтай қысқаруына алып келді (22-график), бұл экономикадағы инфляция аясының төмендеуіне қолайлы әсер етеді.

22-график

**Еңбек өнімділігінің динамикасы
(өткен жылғы тиісті айға %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

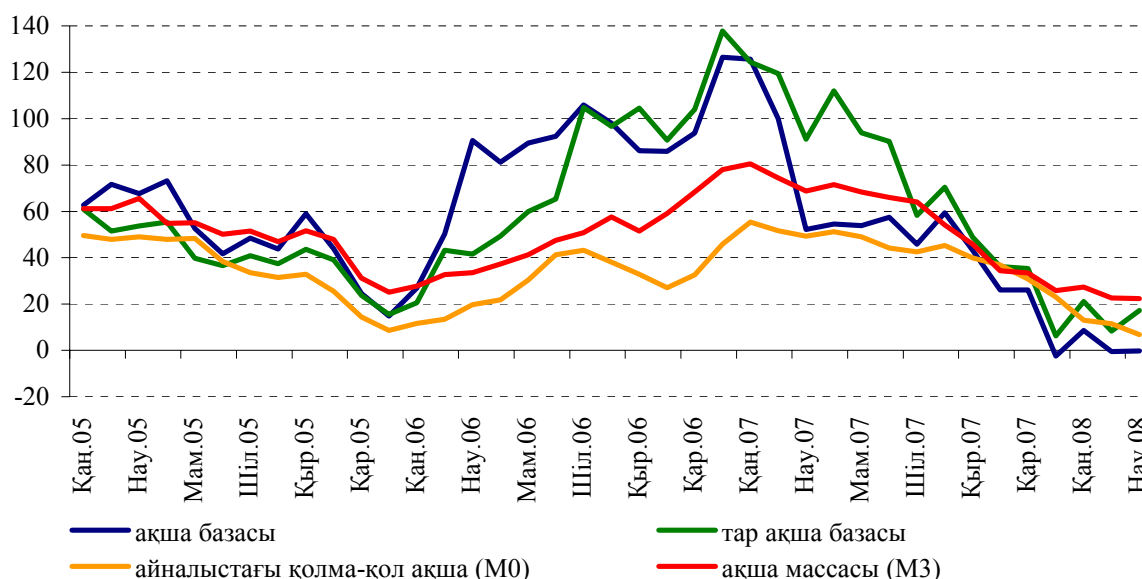
4. Ақша агрегаттары

4.1. Ақша агрегаттары

Ақша ұсыныстары көрсеткіштерінің динамикасы 2008 жылғы 1-тоқсанда өсу көрсеткіштерінің аса жоғары емес екенін көрсетті. Бұл ретте қарастырылып отырған тоқсанда 2005 жылдан бастап ақша агрегаттары өзгерісінің ең төменгі қарқыны байқалады (23-график).

23-график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылдың тиісті айына%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2008 жылғы наурыздың аяғында 1 578,9 млрд. теңге болды. 2007 жылғы 1-тоқсанда оның кеңеюі 5,5% болғанда, 2008 жылғы 1-тоқсанда кеңеюі 7,8% болды. Тар ақша базасы 2008 жылғы 1-тоқсанда шамалы, 2,8% кеңейді.

2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда ақша базасы нақты алғанда бір деңгейде қалды. Шамалы, 0,3% болған сығымдалу Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің өсуімен қамтамасыз етілді.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда 2 324,8 млрд. теңге (17,4 млрд. АҚШ долл.) дейін 12,9%-ға төмендеді. Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында валюта сатуы, Қаржы министрлігінің сыртқы борышқа қызмет көрсету және Ұлттық қордың активтерін толықтыру бойынша операциялар, екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтарды төмендету Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валюталардың түсуіне қарамастан таза валюта қорларының (ЕАВ) 14,3% төмендеуіне алып келді. Алтындағы активтер оның әлемдік нарықтарда бағасының өсуі нәтижесінде 40,0% ұлғайды.

Ұлттық Банктің таза ішкі активтері банктер алдындағы, негізінен қысқа мерзімді ноталар бойынша міндеттемелерінің қысқаруы нәтижесінде қысқарды (3.3. Ақша-кредит саясатының құралдары және операцияларын қараңыз).

Тар ақша базасы 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда 17,2% кеңейді. Бұл ретте оның құрылымында банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары айтарлықтай дәрежеде ұлғайды, бұл Ұлттық Банктің банктерге қайта қаржыландыру заемдарын беруіне байланысты болды (2-кесте).

2-кесте

Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	2 тоқ.07	3 тоқ. 07	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08
Таза халықаралық резервтер	75,3	30,4	-12,7	-12,9
Таза ішкі активтер	-114,9	6,5	51,0	42,5
Үкіметке таза талаптар	-2,2	-3,0	72,4	-13,7
Қаржы ұйымдарына талаптар	-119,7	35,8	75,1	77,0
Қалған экономикаға талаптар	-72,7	-70,3	21,8	13,8
Басқа да таза ішкі активтер	-209,6	-49,9	-81,8	-199,4
Ақша базасы	57,4	43,2	-2,5	-0,3
Тар ақша базасы	90,2	48,8	6,2	17,2

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2008 жылғы 1-тоқсанда үшін ақша массасының ұлғаюы 4 815,2 млрд. теңгеге дейін 4,0% болды. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 55,3%, ішкі активтер 4,0% төмендеді.

2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда таза ішкі активтердің қысқаруы жалғасып отырған кезде, банк жүйесіндегі ішкі активтердің ұлғаюы нәтижесінде ақша массасының өсуі 22,3% құрады (3-кесте).

3-кесте

Ақша массасының өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08
Таза сыртқы активтер	-138,3	-666,3	-211,8	-196,1
Ішкі активтер	94,4	77,6	67,1	40,5
Үкіметке талаптар	-1 538,8	-125,8	-247,3	391,0
Экономикаға талаптар	108,0	83,6	51,4	37,5
Басқа да таза ішкі активтер	-136,6	-92,4	-34,3	-34,9
Ақша массасы	66,0	46,7	25,9	22,3
Айналыстағы қолма-қол ақша	44,2	39,9	23,1	6,8
Резиденттердің депозиттері	71,6	48,2	26,4	25,4

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымында Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 12,9% қысқарды, екінші деңгейдегі банктердің таза сыртқы

активтері 7,2% қысқарды. Банктердің сыртқы активтерінің төмендеуі резидент еместер алдындағы міндеттемелердің өсуіне (14,0%) байланысты.

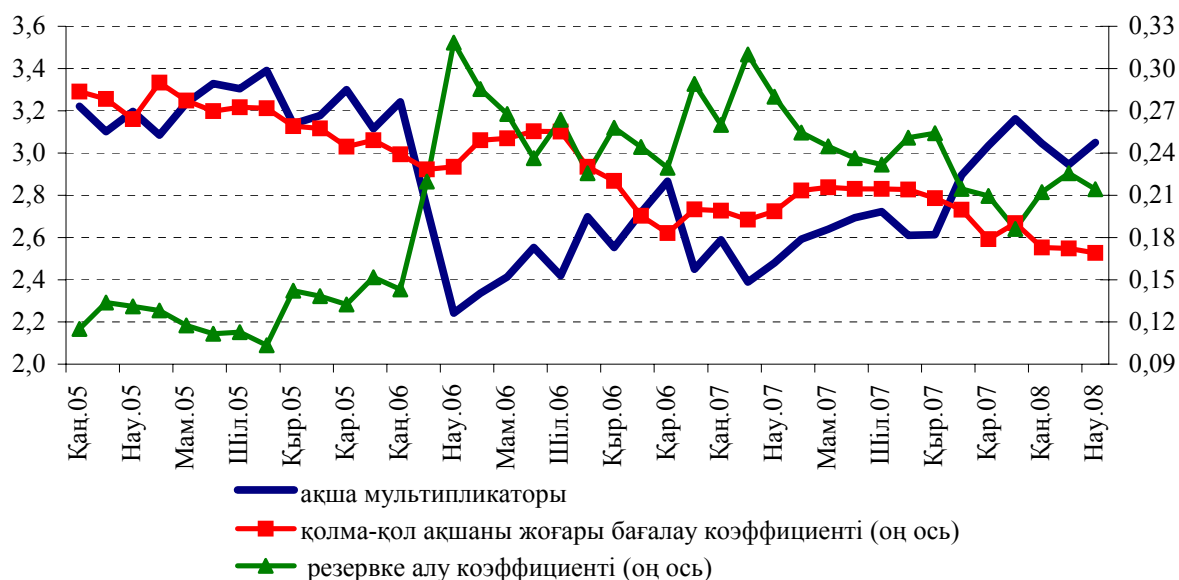
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономиканы кредиттеудің өсуінің сақталуымен қамтамасыз етілді (4.2.2. Экономикаға кредиттерді қараңыз).

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсуі айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуінен алда екенін куәландырады. Нәтижесінде, 2008 жылдың 1-тоқсанының қорытындысы бойынша резиденттердің ақша массасының құрылымындағы үлесі 2007 жылғы наурыздағы 83,4%-дан 85,5%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша базасының сығымдалуы аясында ақша массасының өсуі нәтижесінде 2007 жылғы наурыздағы 2,48-ден 2008 жылғы наурыздағы 3,05-ке дейін ұлғайды (24-график).

24-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2008 жылғы 1-тоқсанда 5,9% азайып, наурыздың аяғында 696,4 млрд. теңге болды.

2008 жылғы наурызда айналыстағы қолма-қол ақша оның 2007 жылғы наурыздағы көлемінен 6,8% асып түсті. Бұл олардың өсуіне ықпал ететін факторлардың (жалақы және зейнетақылардың көтерілуі) әсер етуінің қолма-қол ақшаның азаюын (айырбас пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмысты және қызмет көрсетуді сатудан түскен түсімдер және басқалары) қамтамасыз ететін факторлардың әсер етуінен басым болуын растайды.

Банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 2007 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы 1-тоқсанда 2 207, млрд. теңгеге дейін 6,12%, ал банктердің кассаларына түсімдер 2 193,8 млрд. теңгеге дейін 9,3% ұлғайды. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 14,0 млрд. теңге болды.

– Резиденттердің депозиттері

Резиденттердің депозиттері 2008 жылғы наурыздың аяғында 4 118,8 млрд. теңгеге жетті. 2008 жылғы 1-тоқсанда олар 5,9% өсті. Занды тұлғалардың депозиттері 7,4%, жеке тұлғалардың депозиттері 3,3% ұлғайды.

2007 жылғы наурызбен салыстырғанда олар 25,4% ұлғайды. Банктік емес заңды тұлғалардың депозиттеріндегі қалдықтар бір жылда (2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурыз) 24,7%, ал жеке тұлғалардың қалдықтары 26,7% өсті (4-кесте).

4-кесте

**Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %)**

	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ.07	1 тоқ.08
Резиденттердің депозиттері	71,6	48,2	26,4	25,4
Теңгемен аударылатын депозиттер	75,7	38,2	16,5	18,8
халық	71,0	55,7	33,5	19,9
банктік емес заңды тұлғалар	76,5	35,6	13,5	18,6
Теңгедегі басқа депозиттер	110,0	79,1	41,1	14,6
халық	111,7	73,4	31,2	8,3
банктік емес заңды тұлғалар	108,6	84,5	49,1	20,2
Шетел валютасымен аударылатын депозиттер	-1,6	27,4	-23,5	40,5
халық	42,9	16,9	-9,6	-9,7
банктік емес заңды тұлғалар	-9,2	28,9	-25,5	50,1
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	26,3	22,6	24,7	50,0
халық	37,3	60,5	65,2	79,3
банктік емес заңды тұлғалар	19,8	0,9	2,6	33,4

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

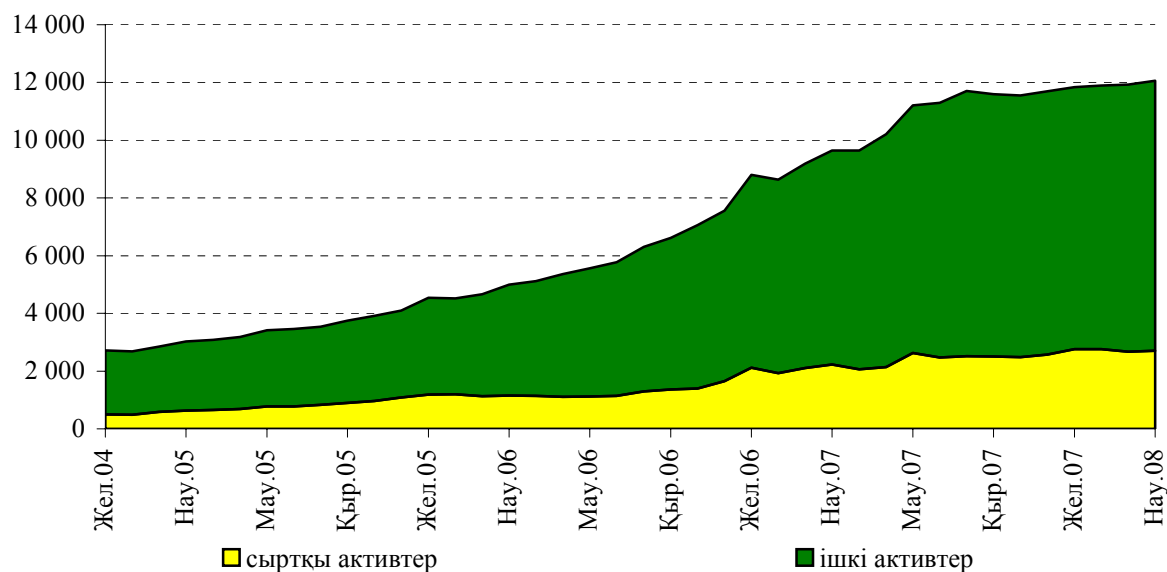
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері

– Активтер

Банктер активтерінің монетарлық түрде есеп телген мөлшері 2008 жылғы 1-тоқсанда 12,1 трлн. теңгеге дейін 1,9% ұлғайды (ЖІӨ-нің 90,2%). Банктердің активтері жылдық көрсетумен (2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурыз) 25,1% өсті (25-график).

25-график

Банктер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

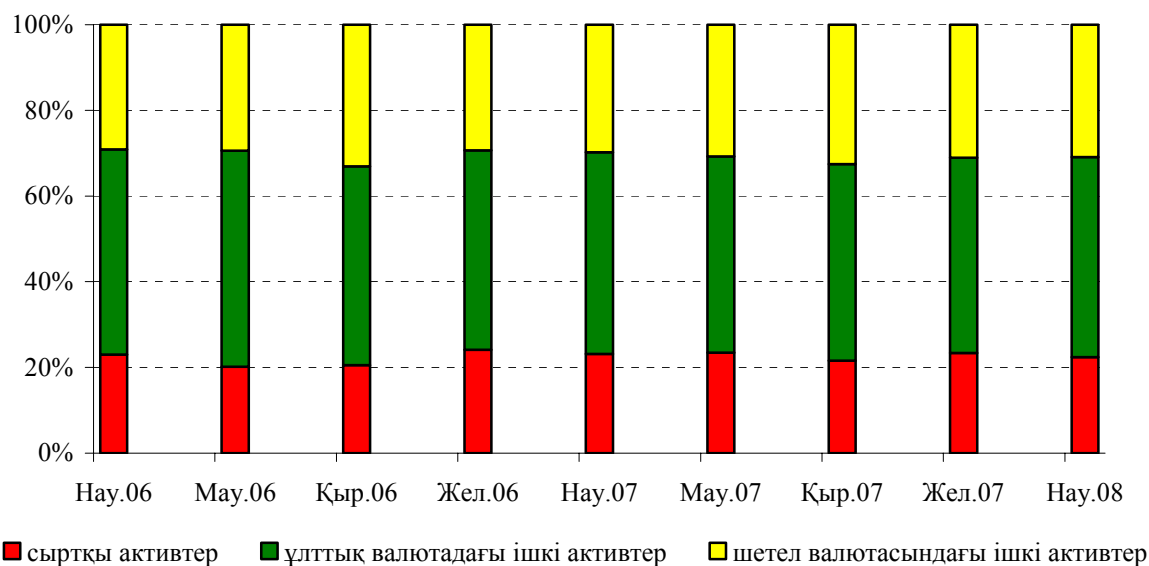
Банктердің сыртқы активтері 2008 жылғы 1-тоқсанның аяғында активтердің жалпы көлемінің 22,4% 22,4 млрд. АҚШ долл. құрады. 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда олар 2,5%, ал 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 24,4% қысқарды.

Сыртқы активтерінің құрылымындағы резидент еместерге берілген кредиттер 55,3%, резидент еместерде орналастырылған депозиттер 26,0%, резидент еместердің бағалы қағаздары 8,9% жетті.

2008 жылғы наурызда ішкі активтердің үлесі 77,6 немесе 9,4 трлн. теңге болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 46,6% немесе 5,6 трлн. теңге, шетел валютасындағы ішкі активтер 30,9% немесе 30,9 млрд. АҚШ долл. құрады (26-график). 2008 жылғы 1-тоқсанда ішкі активтер 3,1% ұлғайды, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 4,3%, шетел валютасындағы актив 1,1% ұлғайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетумен тиісінше 26,3%, 24,0% және 33,1% жетті.

26-график

Банктер активтерінің құрылымы, %

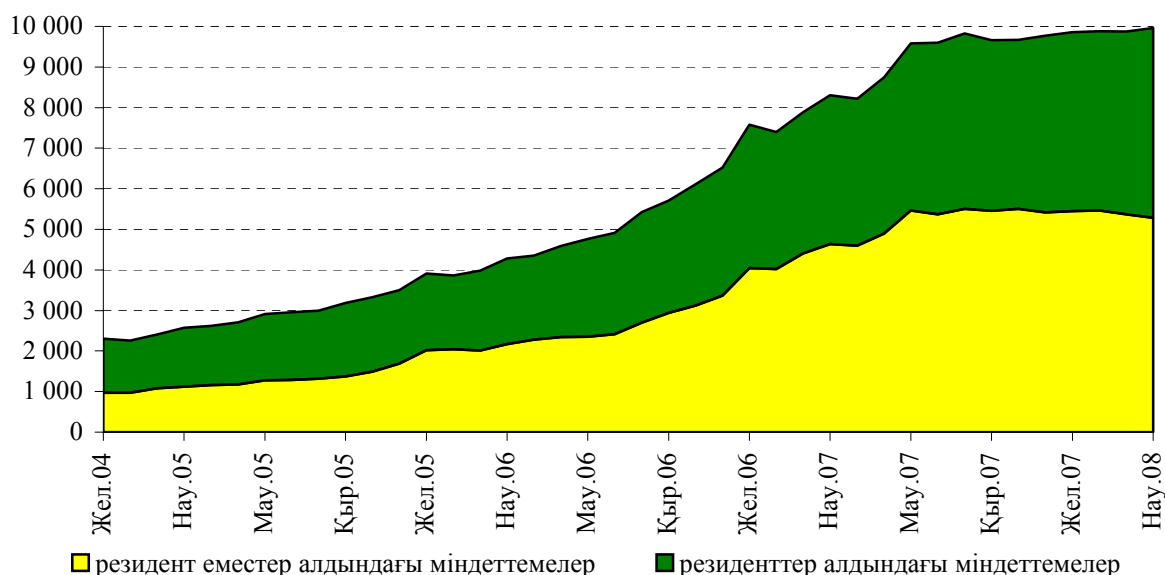
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2008 жылғы 1-тоқсанда банктер міндеттемелерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген жалпы сомасы 1,0% ұлғайып, наурыздың аяғында 10,0 трлн. теңгені (ЖІӨ-нің 74,5%) құрады. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсетумен (2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда) 19,6% өсті (27-график).

27-график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда 43,8 млрд. АҚШ долл. дейін 3,4%

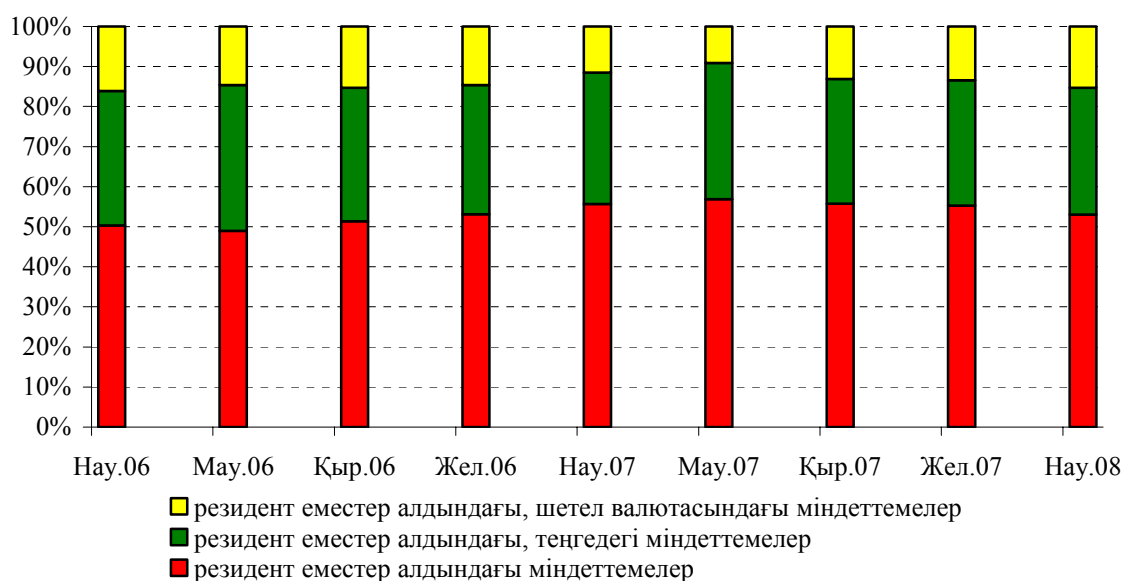
қысқарды, ал 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 16,9% ұлғайды. 2008 жылғы 12-тоқсанның аяғында ол банктердің міндеттемелері көлемінің 53,0% алды.

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің құрылымында резидент еместерден алынған кредиттер 85,9%, резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер 7,0%, акцияларды қоспағанда бағалы қағаздар бойынша 5,8% жетті.

2008 жылғы 1-тоқсанда резиденттер алдындағы міндеттемелер 4,7 трлн. теңгеге дейін 6,1%, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 3,1 трлн. теңгеге дейін 2,2%, шетел валютасындағы міндеттемелер 12,6 млрд. АҚШ долл. дейін 15,0% ұлғайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетумен тиісінше 26,6%, 15,3% және 62,6% құрады (28-график).

28-график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.2. Экономикаға кредиттер

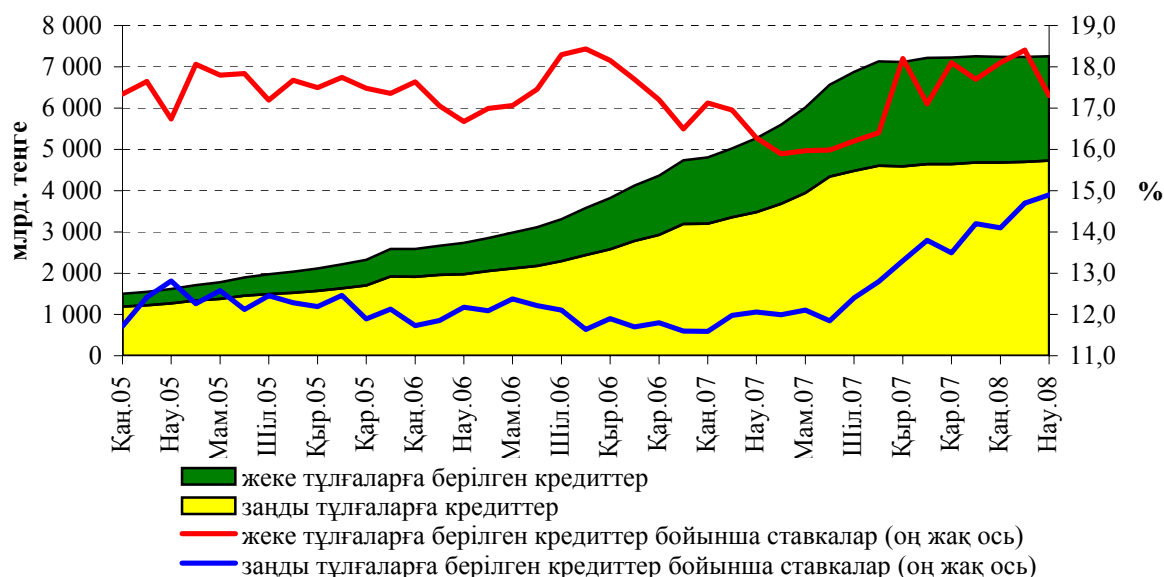
2008 жылғы 1-тоқсанда банктердің кредиттік экспансиясы байқалды. Осы кезеңде экономикаға кредиттер іс жүзінде өзгерген жоқ және 7 256 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа берілген кредиттер 1,8% төмендеді, заңды тұлғаларға берілген кредиттер 1,0% өсті.

2008 жылғы наурызда экономикаға кредиттер оның 2007 жылғы наурыздағы көлемінен 37,6%, оның ішінде заңды тұлғаларға кредиттер 35,7%, жеке тұлғаларға кредиттер 41,3% асты.

2008 жылғы 1-тоқсанда берілген кредиттер бойынша сыйақы ставкалары көтерілді. Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2007 жылғы желтоқсандағы 12,6%-дан 2008 жылғы наурыздағы 14,9%-ға дейін, жеке тұлғаларға кредиттер бойынша тиісінше 16,5%-дан 17,3%-ға көтерілді (29-график).

29-график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

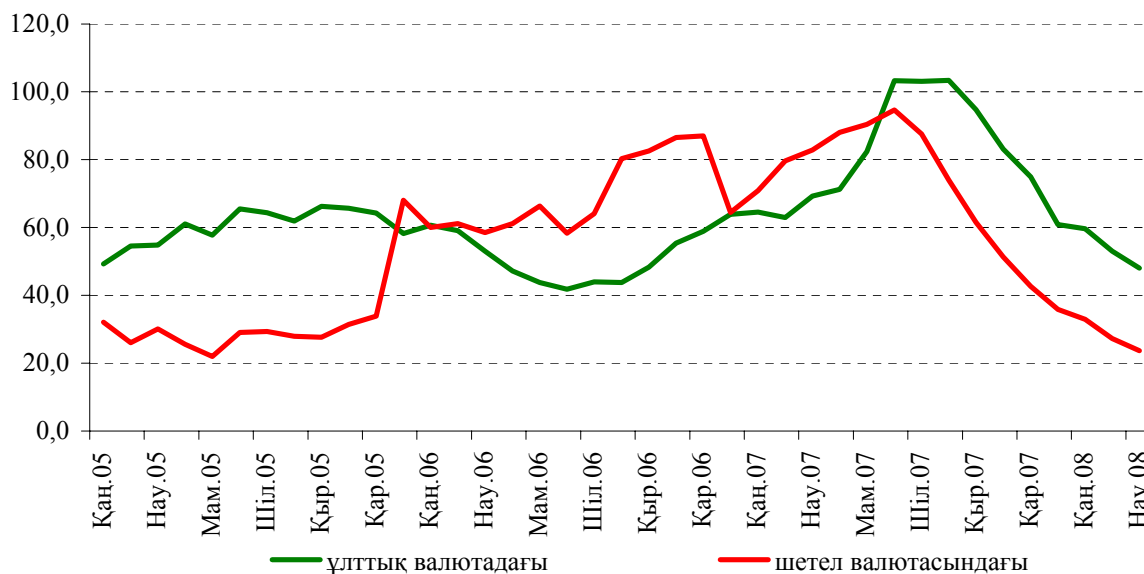
– Заңды тұлғаларға кредиттер

Заңды тұлғаларға кредиттер 2007 жылғы наурызбен салыстырғанда 2008 жылғы наурызда 5,7% өсті.

2008 жылғы 1-тоқсанда ұлттық валютадағы кредиттердің жылдық өсуі бұрынғыша шетел валютасындағы кредиттердің өсуінен асты (30-график).

30-график

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Орта және ұзақ мерзімді кредиттердің заңды тұлғаларға берілген кредиттер көлеміндегі үлесі 2008 жылғы наурызда 72,5% құрады.

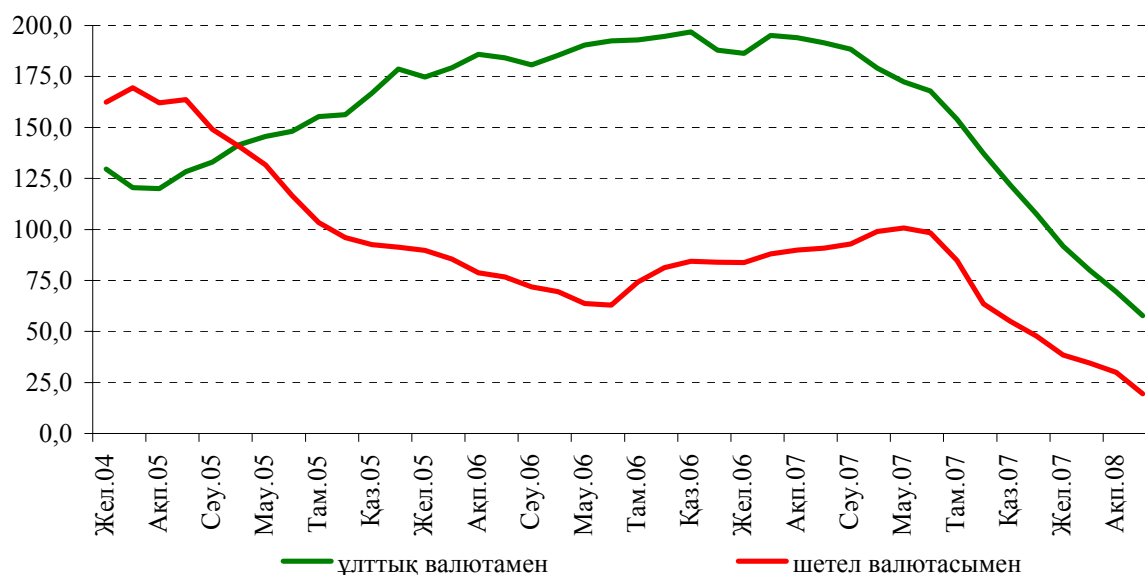
Заңды тұлғаларға берілген кредиттер көлеміндегі барынша үлкен үлесті 2008 жылғы наурыздың аяғында айналым қаражаттарын (38,6%), негізгі қорларды (17,6%) сатып алу, сондай-ақ жаңа объектілер салу және қайта құру (19,6%) үшін берілген кредиттер алды.

– Халыққа кредиттер

Жылдық ұлғаюы 1,4 есе болған халыққа кредиттер динамикасында неғұрлым жоғары өсу қарқынын ұлттық валютадағы кредиттер көрсетіп отыр. Халыққа ұлттық валютамен берілген кредиттер 2008 жылғы наурызбен салыстырғанда 2007 жылғы наурызда 1,6 есе ұлғайды, ал шетел валютасымен берілген кредиттер 19,4% ұлғайды (31-график).

31-график

Халыққа берілген кредиттер динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Халыққа берілген кредиттер құрылымындағы тұтынушылық мақсатына берілген кредиттер 2008 жылғы наурызда 48,8% болды. Халыққа тұрғын үй салу және сатып алу үшін берілген кредиттердің үлесі 2008 жылғы наурызда 32,3% құрады.

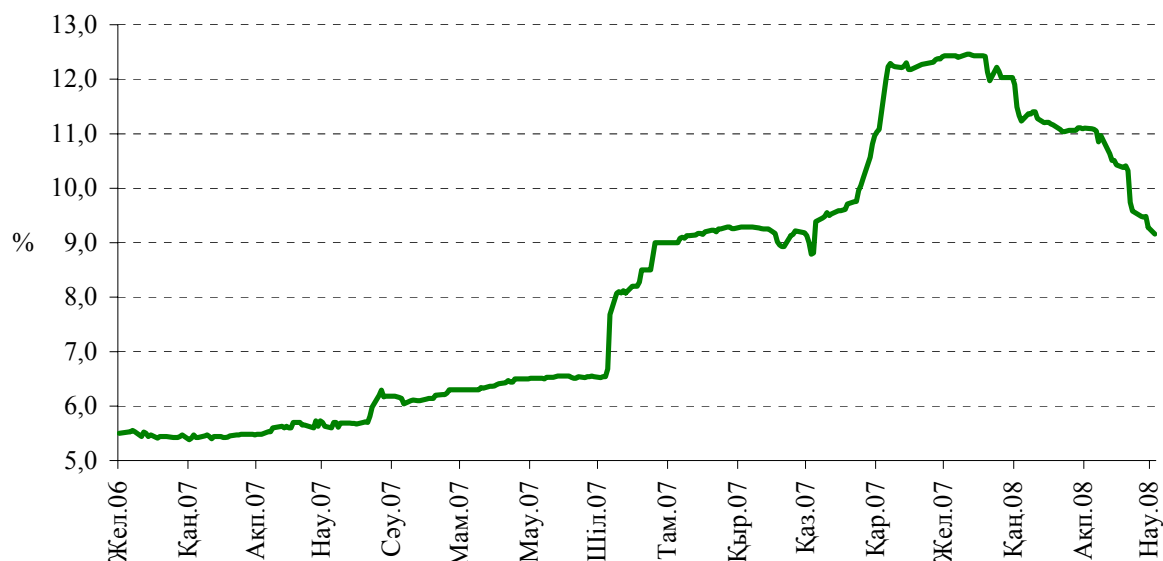
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

2008 жылғы 1-тоқсанда банкаралық нарықтағы ставкалардың кейбір төмендеулері болды.

2008 жылғы 1-тоқсанда KazPrime индикаторы өткен тоқсанмен салыстырғанда төмендеді: 2008 жылғы наурыздың аяғындағы жағдай бойынша оның деңгейі 9,16% болды (2007 жылғы желтоқсанның аяғында – 12,43%). Индикатордың төмендеуіне қаржы нарығындағы кейбір тұрақтану себепші болды (32-график).

32-график

KazPrime индикаторының динамикасы

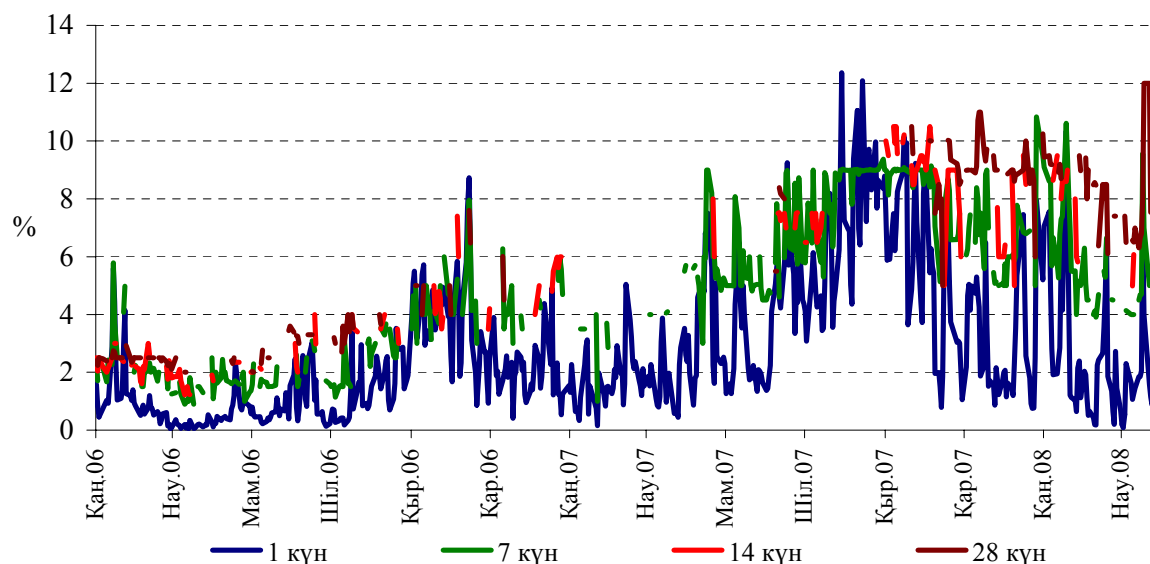

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

1 күндік РЕПО операциялары бойынша ставкалар 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы 7,96%-дан 2008 жылғы наурыздың аяғындағы 1,12%-ға дейін, 7 күндік РЕПО операциялары бойынша 10,83%-дан 5,44%-ға, 14 күндік бойынша 8,50%-дан 5,56%-ға дейін төмендеді, 24 күндік РЕПО операциялары бойынша ставкалар 6,00%-дан 7,50%-ға дейін өсті (33-график).

33-график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

Бұл ретте мәмілелер көлемі тек 7 күнді РЕПО операциялары бойынша ғана өсті, ал 1 күндік, 14 күндік және 28 күндік РЕПО операциялары бойынша керісінше төмендеді.

5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

5.1. Ішкі валюта нарығындағы үстемдіктер

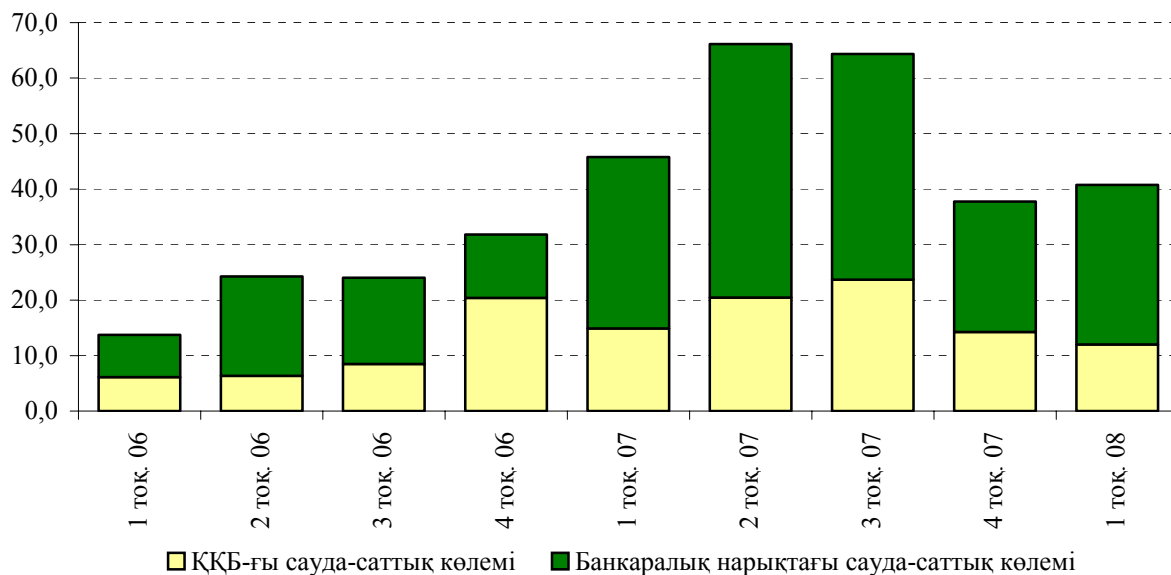
Ішкі валюта нарығындағы ахуал шетел валютасына ұсыныстың сұраныстан шамалы асуы жағдайында қалыптасты. Шетел валютасы ағынының негізгі көздері экспорттық валюта түсімі және аз деңгейде банк секторының сырттан қарыз алуы болып табылды. Мәселен, 2008 жылғы 1-тоқсандағы монетарлық шолу деректері бойынша екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 1,4 млрд. АҚШ долл. төмендеді (2007 жылғы 4-тоқсанда 46,6 млн. АҚШ долл.).

2008 жылғы 1-тоқсанда Қазақстан Қор биржасының валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтың жалпы көлемі 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 7,9% ұлғайып, 40,7 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор Биржасында доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2007 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда 15,8% төмендеп, 12,0 млрд. АҚШ долларын құрады, бұл алыпсатарлық құрамдас бөлшектің төмендеуіне байланысты болды (Қазақстан Қор Биржасындағы сауда-саттықтың нетто көлемі брутто көлемнің шамамен 80% құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2008 жылғы 1-тоқсанда алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда 22,3% көбейіп, 28,7 млрд. АҚШ долларын құрады (34-график).

34-график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 1-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің ҚҚБ-на қатысу коэффициенті 21,3% құрады (2007 жылғы 4-тоқсанда – 5,0%). Бұл ретте шетел валютасына ұсыныстың оған сұраныстан асу жағдайында Ұлттық Банк валюта нарығына шетел валютасын сатып алушы ретінде басымдықпен қатысты.

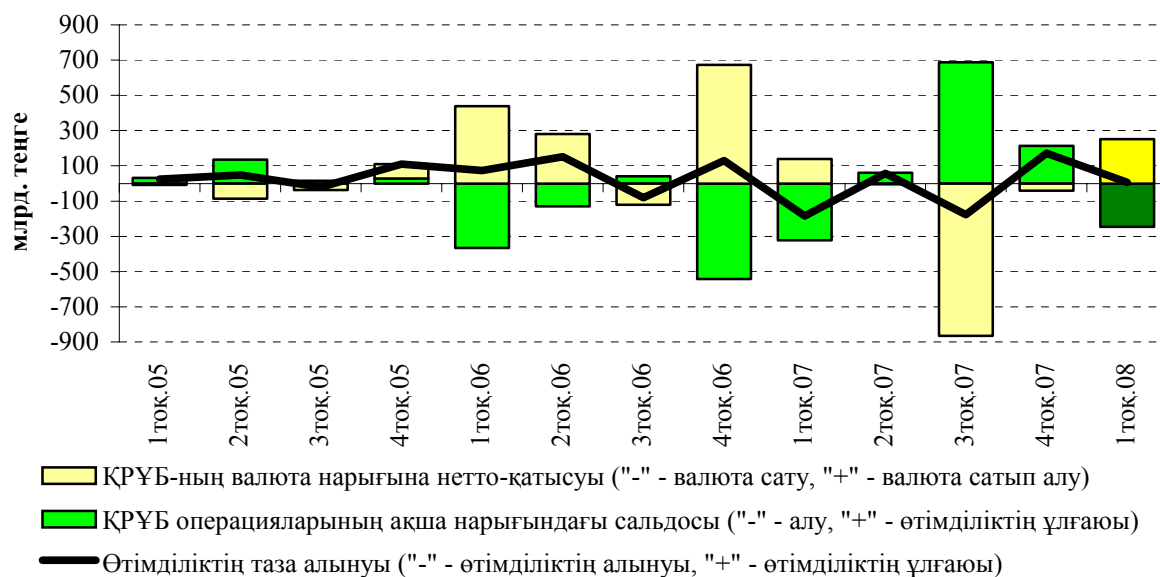
2008 жылғы 1-тоқсанда Ұлттық Банк Ұлттық қордың мақсаты үшін ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алуды жүзеге асырған жоқ.

Қазақстандағы баға тұрақтылығының проблемасы 2008 жылғы 1-тоқсанда маңызды болып қалғандықтан, Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталар шығару және екінші деңгейдегі банктерден депозиттер тарту арқылы теңгедегі қысқа мерзімді өтімділікті алу бойынша операциялар жүргізді. Бұл ретте 2008 жылғы наурызда Ұлттық Банктегі депозиттердің көлемі ұлғайды, бұл қаржы нарығындағы жағдайдың тұрақтанғанын растайды (3.3.2. Ашық нарықтағы операцияларды және 3.3.3. Тұрақты механизмдерді қараңыз).

Тұтастай алғанда 2008 жылғы 1-тоқсанда Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындысы өтімділік беру болды (35-график).

35-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

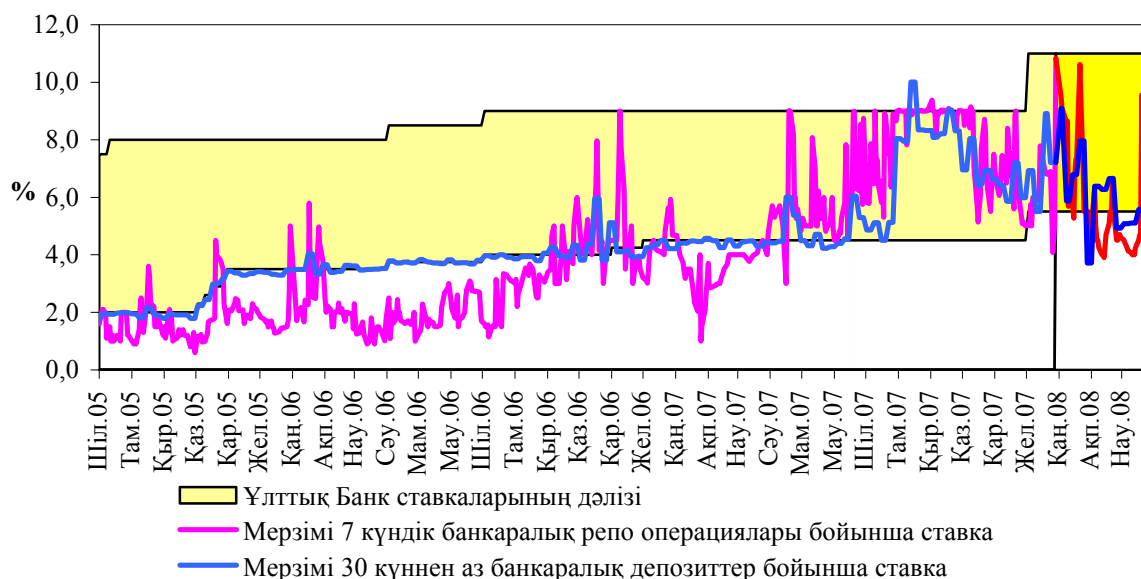
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ұлттық Банк 2007 жылғы 1 желтоқсаннан бастап ресми қайта қаржыландыру ставкасын жылдық 11,0% дейін көтерді. Тиісінше, екінші деңгейдегі банктерден тартылған депозиттер бойынша ставка 5,5% өсті. Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар дәлізінің шекарасын айқындайтын пайыздық ставкалар 2008 жылғы 1-тоқсан бойы қаржы секторындағы тәуекелдер сақталғандықтан өзгеріссіз қалды.

2008 жылғы 1-тоқсанда ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылатын операциялар бойынша кірістіліктің аздап төмендегені байқалды. Орташа алғанда олардың деңгейі тоқсан ішінде Ұлттық Банктің ставкалар дәлізінің шегінде болды. Мерзімі 30 күнге дейінгі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 1-тоқсанда 5,63% деңгейінде қалыптасты (2007 жылғы 4-тоқсанда – 6,81%). Мерзімі 7 күндік банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 7,03% құрады (2007 жылғы 4-тоқсанда –7,87%) (36-график).

36-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

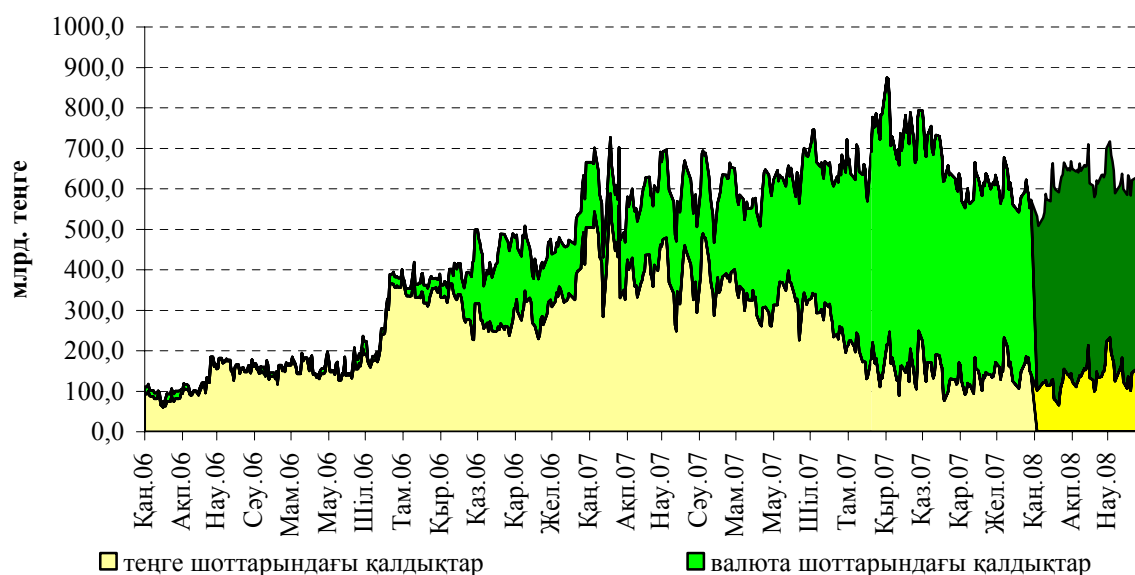

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 1-тоқсанда екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар тұтастай алғанда шамалы өзгерді. 2008 жылғы ақпаннан бастап шетел валютасымен ашылған шоттардағы қалдықтар тұрақтанды, бұл ретте ұлттық валютамен ашылған шоттардағы қалдықтар біршама өсті, бұл теңге бағамының нығаюына және банктердің шетел валютасын сатуына байланысты болды (37-график).

37-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

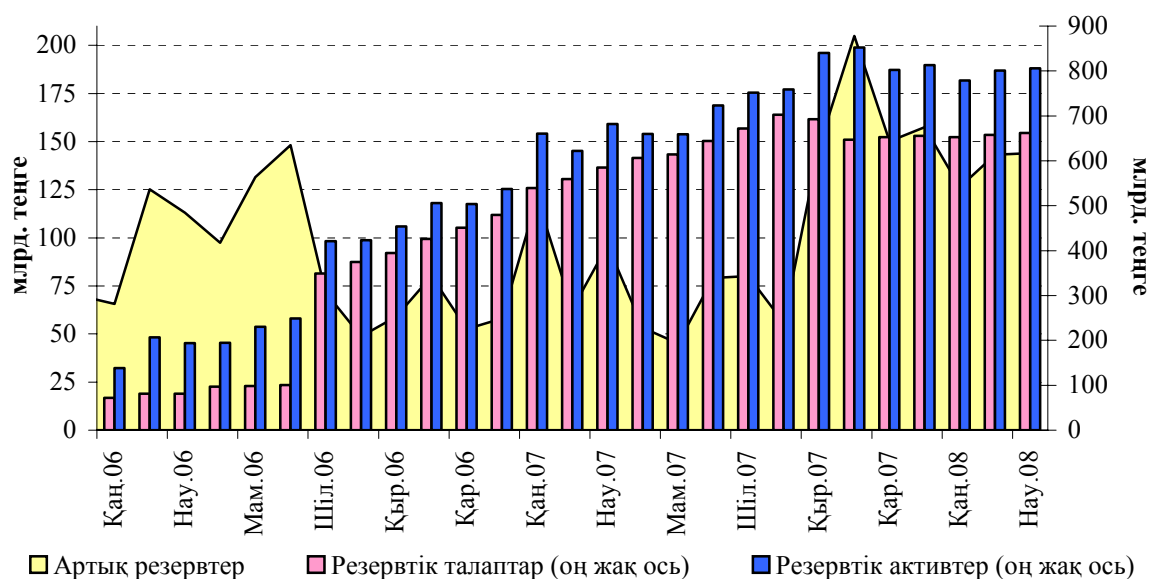
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

Әлемдік қаржы нарықтарында АҚШ-ғы ипотекалық дағдарыс нәтижесінде туындаған тұрақсыздыққа байланысты банктердің қысқа мерзімді өтімділігін реттеу мақсатында Ұлттық Банк ЕТРТ-дың жаңа нормативтерін (ішкі міндеттемелер үшін – 5% және өзге міндеттемелер үшін – 10%) қолданысқа енгізу мерзімдерін 2008 жылғы 1 шілдеге ауыстыру туралы шешім қабылдады.

Орташа алғанда 2008 жылғы қаңтар-наурызда резервтік активтер қажетті резервтеу көлемінен 22% асты (2007 жылғы 4-тоқсанда – 24%) (38-график).

38-график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

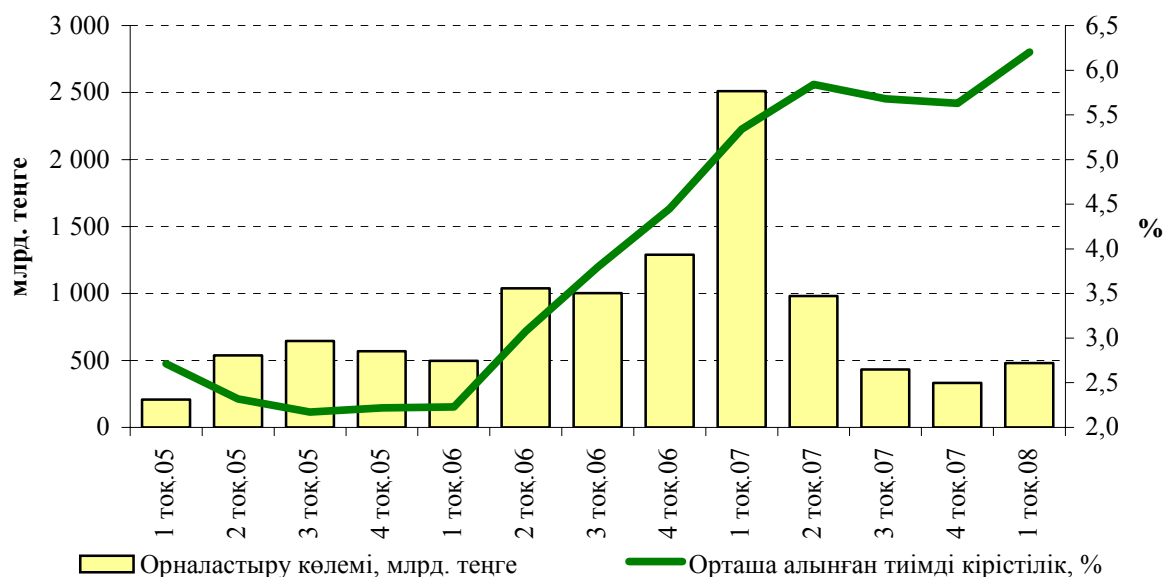
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.3. Ашық нарықтағы операциялар

2008 жылы Қазақстанның қаржы нарығындағы жағдай біршама тұрақтанды. Нәтижесінде банктер тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарына сұраныс өсті. Мәселен, шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2008 жылғы 1-тоқсанда 45,2% өсіп, 480,7 млрд. теңгені құрады. Ноталар тек 28 күн айналыс мерзімімен шығарылды, осы кезеңде ноталар мерзімінен бұрын өтелген жоқ. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2007 жылғы 4-тоқсанда 5,63%-дан 2008 жылғы 1-тоқсанда 6,20%-ға дейін көтерілді (39-график).

39-график

Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

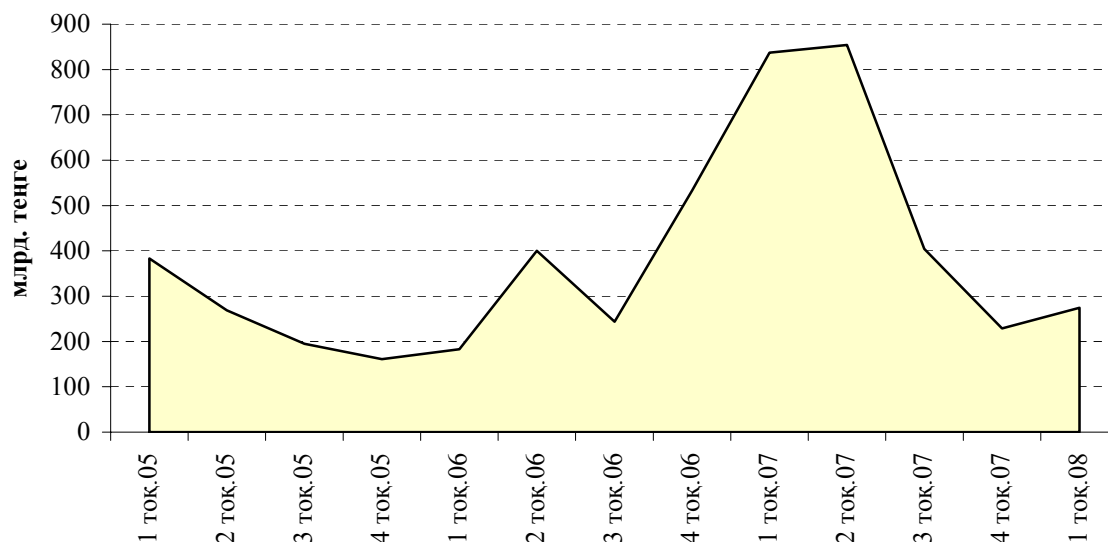

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы наурыз айының аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 274,8 млрд. теңгені құрады, ол 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы көлемнен 20,0% артық (40-график).

40-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

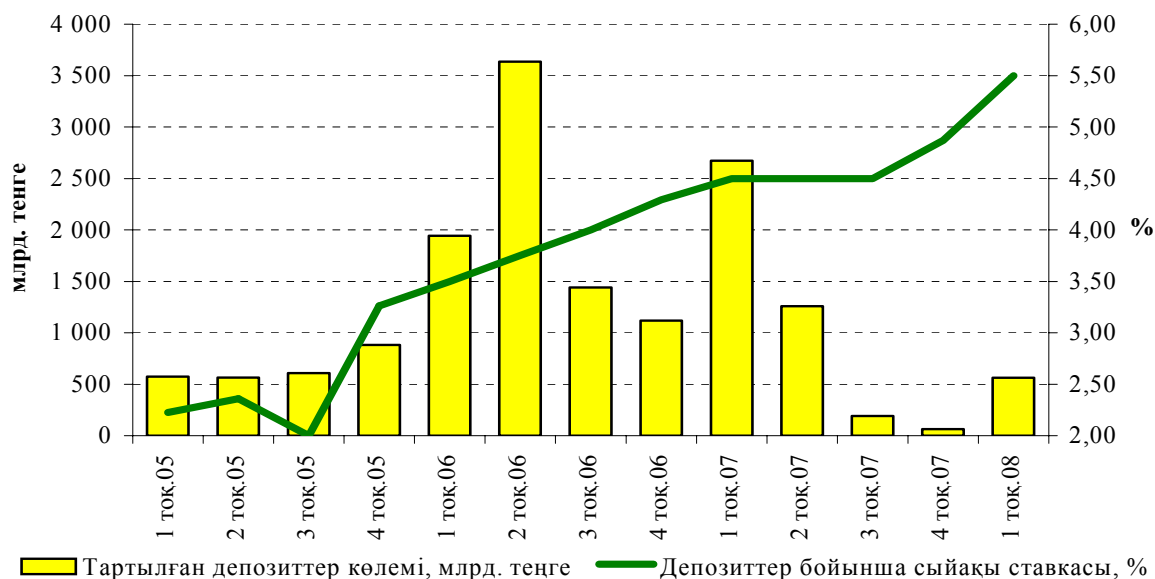
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

2008 жылғы 1-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда ұлғайды. Мәселен, осы кезеңде 560,9 млрд. теңге сомаға депозиттер тартылды, бұл 2007 жылғы 4-тоқсандағы көлемнен 8,8 есе көп және 2007 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда 4,8 есе аз. Депозиттерді тарту мерзімі 5,5% орташа алынған ставка бойынша 7 күнді құрады (41-график).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі мен ставкалары

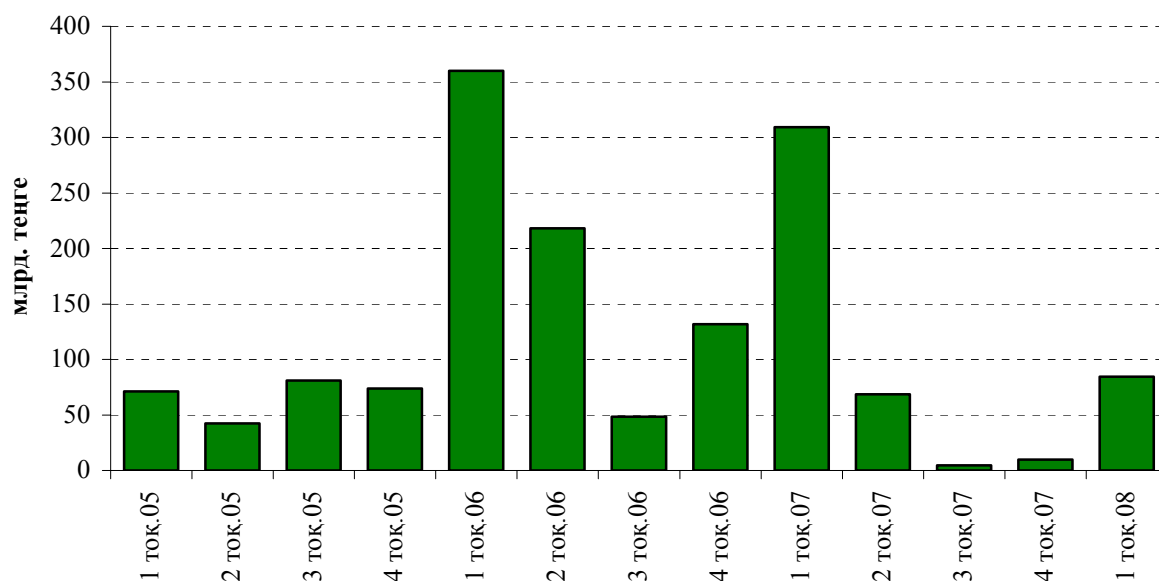

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктерден депозиттер тарту көлемінің өсуі 2008 жылғы 1-тоқсанда Ұлттық банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің өткен тоқсанмен салыстырғанда 84,5 млрд. теңгеге дейін 8,5 есе өсуімен қатар жүрді (42-график).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттері бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылы банк секторындағы жағдай біршама тұрақтанды. Нәтижесінде банктер тарапынан Ұлттық Банктің ресурстарына сұраныс төмендеді.

2008 жылғы 1-тоқсанда Ұлттық Банк кері РЕПО және СВОП операциялары арқылы банктерге қайта қаржыландыру заемдарын берді. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 15,4 млрд. теңгені (операциялар тек қаңтарда ғана жүргізілді), СВОП операцияларының көлемі 1742,6 млрд. теңгені құрады. 2008 жылғы наурыздың аяғында жабылмаған кері РЕПО операциялары болған жоқ, СВОП операциялары бойынша өтелмеген берешек көлемі 65,9 млрд. теңге болды.

2008 жылғы ақпанда кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде кепілмен қамтамасыз ету тізбесіне Қазақстан Республикасының ұлттық компанияларының бағалы қағаздары, халықаралық қаржы ұйымдарының ҚҚА талаптарына сәйкес банктердің сатып алуына рұқсат етілген бағалы қағаздары қосымша енгізілді.

6. Инфляция болжамы

6.1. 2008 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

Инфляцияның 2008 жылғы 1-тоқсанда нақты қалыптасқан деңгейі (2,5%) осы кезеңге арналған «Инфляцияға шолудың» өткен шығарылымында жарияланған болжамынан (3,0%-3,3%) төмен болды. Бұл ретте инфляция бүкіл кезең бойы күтілгеннен төмен болды.

2008 жылғы 1-тоқсанда инфляцияға азық-түлік тауарлары мен халыққа ақылы қызмет көрсету бағаларының өсуі себепші болды. Олардың құрылымында жеміс-көкөніс және сүт өнімдерінің, медициналық қызмет көрсету, мәдени мекемелердің қызмет көрсету бағаларының айтарлықтай өсуі тіркелді.

Жеміс-көкөніс өнімнің жыл басында өсуі дәстүрі болып табылады және бірінші кезекте маусымдық факторға байланысты туындады.

Тамақ өнімдерін өндіруді өрістетудің шектеулі мүмкіндіктері жағдайындағы оларға әлемдік сұраныстың 2007 жылдың 2 жартыжылдығында өсуі Қазақстанның ішіндегі жағдайға да әсер етті. Өсімдік майлары, нан өнімдері және сүт өнімдері айтарлықтай қарқынмен өсті. 2008 жылғы 1-тоқсанда жағдайдың біршама жақсарғанына қарамастан осы тауарлар бағаларының өсуі жалғасты.

Қазақстандағы инфляция аясының сақталуына сондай-ақ отандық өндірушілердің өнеркәсіптік өнімнің қымбаттауы да себепші болды.

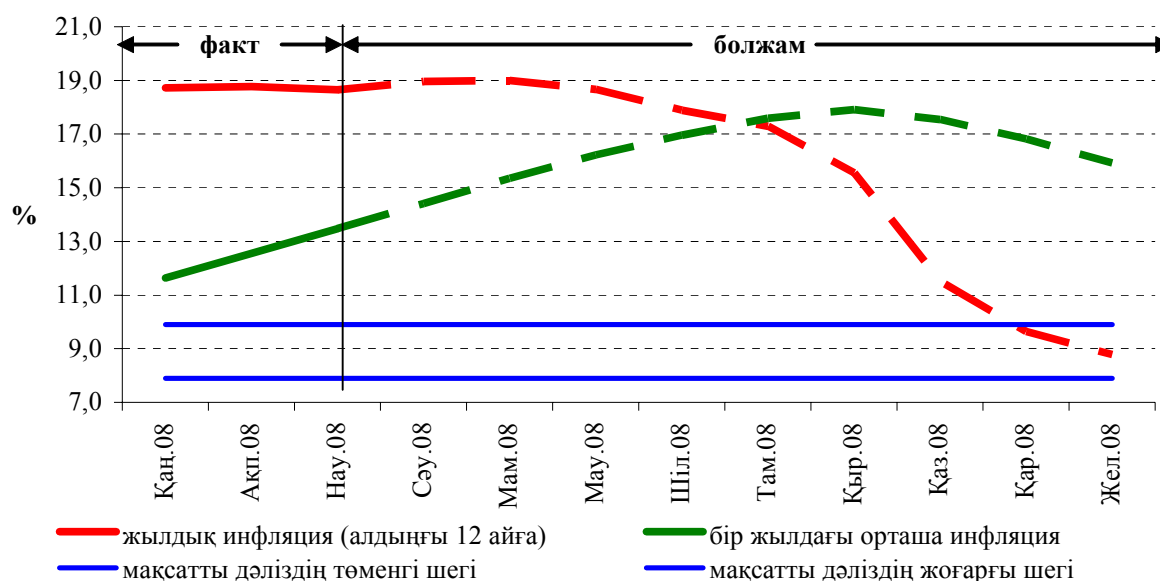
2008 жылғы наурыздағы инфляцияның нақты деңгейі сондай-ақ «Инфляцияға шолудың» өткен шығарылымында көрсетілген болжамнан асты. Мәселен, 2008 жылғы наурызда жылдық инфляция болжамы 19,1%-19,3% болғанда 18,6% деңгейінде қалыптасты.

6.2. 2008 жылғы инфляция болжамы

Ұлттық Банк 2007 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда 2008 жылы жылдық инфляцияның айтарлықтай бәсеңдеуін күтеді. Мәселен, Ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарына (Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы № 146 қаулысымен мақұлданған) сәйкес 2008 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 7,9%-9,9% шегінде күтіледі (43-график).

43-график

2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Әлемдік тауар және қаржы нарықтарындағы тұрақсыздықтың Қазақстандағы экономикалық дамуға әсер етуі жалғасуда. Бұл жекелеген тамақ өнімдерінің (нан өнімдері, өсімдік майы, күріш), энергетикалық тауарлардың (бензин, көмір) бағаларының өсуінде, сондай-ақ банктердің кредит қызметінің тұралаушылығында көрінеді.

Осының негізінде 2008 жылы экономикалық өсу қарқынның бәсеңдеуі, оның ішінде құрылыстағы, қаржы қызметіндегі, өңдеуші өнеркәсіптегі өсу қарқынның төмендеуі күтіледі.

Сонымен қатар, 2008 жылы нақты жалақының төмендеуі байқалады, бұл жалпы сұраныстың қысқаруына және инфляция қарқынының бәсеңдеуіне әсер етеді.

Ұлттық Банк 2008 жылы Қазақстандағы бағалардың тұрақтануын қамтамасыз етуге және қаржы секторының тұрақтылығын қолдауға бағыттанған шаралар қабылдайды.

Қысқа мерзімді ноталар шығару, екінші деңгейдегі банктерден депозиттер тарту, қайта қаржыландыру заемдарын беру қаржы нарығындағы сыйақы операцияларын реттеу, сондай-ақ банктердің өтімділігін реттеу операциялары.

Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктерге мемлекеттік және агенттік бағалы қағаздар кепілімен кері РЕПО операцияларын жүргізу түрінде қайта қаржыландыру заемдарын беруді жалғастыруда.

СВОП операцияларын жүргізу, сондай-ақ банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар кепілмен қысқа мерзімді заемдар беру банктердің Ұлттық Банктің банк заемдарын беру мәселесі бойынша ынтымақтастық және өзара іс-әрекет жасау туралы келісім жасаған кезде ғана жүзеге асырылатын болады.

Ұлттық Банк жақын арада сыртқы (өзге) міндеттемелер бойынша ЕТРТ нормативтерін 6% дейін төмендету туралы мәселені қарауды жоспарлап отыр. Бұл, бағалау бойынша, банктерге 100 млрд. теңгеге қосымша өтімділікті босатуға мүмкіндік береді.

Қажет болған жағдайда қаржы нарығының тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі шаралар күшейтілетін болады. Бұл ретте Ұлттық Банк банктерге айтарлықтай көлемде ұзақ мерзімге тікелей көмек беруден бас тартатын болады.

Қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету шеңберінде сондай-ақ қаржы тұрақсыздығы қаупіне және болуы мүмкін көзделмеген жағдайларға жедел жауап қайтарудың кешенді шаралары әзірленді.

6.2.1. 2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 2-тоқсанға инфляция болжамы 2,3-2,5% құрайды (2007 жылғы 2-тоқсанда – 1,9%).

2008 жылғы 2-тоқсанда инфляцияның сақталуына сыртқы факторлар, өндіріс шығасыларының өсуі, еңбек өнімділігінің жеткіліксіз деңгейі және жекелеген тауарлар және қызмет көрсету нарықтарындағы бәсекелестіктің деңгейінің төмен болуы себепші болады.

Жекелеген тамақ өнімдеріне және шикізат тауарларына, әсіресе Азияның жедел дамып отырған елдерінің тауарларына сұраныстың жоғары өсу қарқыны осы тауарлардың әлемдік нарықтарда қымбаттауына себепші болады.

Сонымен бірге, нақты жалақының төмендеуі, банктердің экономиканы кредиттеуінің өсу қарқынының және тиісінше жалпы сұраныстың бәсеңдеуі инфляцияға тежейтін әсер етеді. Сонымен қатар, ақша агрегаттарының өсу қарқынының 2007 жылы және 2008 жылдың басында төмендеуі инфляцияға белгілі бір уақытша лагпен оң әсер етеді.

Инфляцияны тежеуге сондай-ақ Үкіметтің 2008 жылы қабылдаған шаралары себепші болады. Атап айтқанда, бидай астығының экспортына тыйым салынды, өсімдік майы мен тоң майдың қорларын толықтыру бойынша шаралар жүргізілді. Қазақстанның жанар-жағар май нарығындағы жағдайды тұрақтандыру мақсатында Үкімет 2008 жылғы мамырда мұнай экспортына кедендік баж енгізді.

2007 жылғы маусымның қорытындысы бойынша инфляция 19,1-19,3% деңгейінде күтіледі.

6.2.2. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 3-тоқсанда инфляция 1,1-1,3% аралығында қалыптасады деп күтілуде (2007 жылғы 3-тоқсанда – 3,9%), бұл 2008 жылғы қыркүйектің аяғындағы 16,0-16,2% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Бүкіл жыл бойы инфляцияның ең төменгі деңгейі, әдетте, жазғы кезеңде байқалады. Тұтыну нарығындағы жағдай шілде-қыркүйекте көбінесе маусымдық фактордың әсер етуімен қалыптасады. Бұл өз кезегінде азық-түлік тауарларының жекелеген түрлерінің (жемістер мен көкөністер, ет және сүт өнімдері және басқалары) төмендеуіне алып келеді. Сонымен бірге халыққа көрсетілетін кейбір қызметтің (білім беру мекемелерінің қызметі) тарифтерінің өсуі мүмкін.